

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ŽUPANIJA ZAPADNOHERCEGOVAČKA
URED VLADE ZA EUROPSKE INTEGRACIJE

Broj: 15-83-28/20
Široki Brijeg, 14. srpnja 2020. godine

Godišnje izvješće o razvoju s izvješćem o provedbi Strategije za 2019. godinu

---

Srpanj, 2020.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Stupanj razvoja ŽZH	4
2.1. Demografske karakteristike i kretanja	4
2.2. Gospodarski pokazatelji.....	7
2.3. Društveni pokazatelji.....	15
2.4. Okoliš i infrastruktura.....	26
3. Sustav upravljanja razvojem.....	28
3.1. Organizacijski kapaciteti	28
3.2. Ljudski kapaciteti	28
3.3. Financijski kapaciteti	29
4. Pregled provedbe Strategije razvitka ŽZH za 2019. godinu.....	30
4.1. Struktura Strategije razvitka ŽZH.....	30
4.2. Kratki sažetak Revidiranog Akcijskog plana 2018-2020.	30
4.3. Ukupan pregled provedbe Strategije za 2019. godinu.....	31
4.4. Pregled financijskih ulaganja za 2019. godinu	33
4.5. Pregled ostvarenja ciljeva	36

1. Uvod

Gospodarski i društveni razvoj Županije Zapadnohercegovačke (u daljnjem tekstu: ŽZH) u prethodnoj godini, kao i trendovi u odnosu na prethodne tri godine odnosno razdoblje od 2017. do 2019. godine, prikazani su u ovome izvješću kroz praćenje odabranih pokazatelja i trendova koji se u pojedinim segmentima uspoređuju s Federacijom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: F BiH) i drugim županijama u F BiH. Također, prikazani su određeni razvojni pokazatelji po općinama i gradovima.

Podaci koji su se koristili u pripremi ovog izvješća su prikupljeni od:

Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BiH), Ministarstva rada i socijalne politike F BiH, Federalnog zavoda za statistiku (u daljnjem tekstu: FZS), Federalnog zavoda za programiranje razvoja (u daljnjem tekstu: FZZPR), Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom F BiH, Ministarstva zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH, Ministarstva gospodarstva ŽZH, Ministarstva pravosuđa i uprave ŽZH, Ministarstva financija ŽZH, Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, Ministarstva unutarnjih poslova ŽZH, Uprave policije MUP-a ŽZH, Zavoda za zdravstveno osiguranje ŽZH, Službe za zapošljavanje ŽZH, Agencije za privatizaciju ŽZH, grada Ljubuškog, grada Širokog Brijega, općine Grude, općine Posušje i poslovne baze Bisnode Portfolio Intelligence, Zemljišnoknjižnih ureda Općinskih sudova u Širokom Brijegu i Ljubuškom, JP Vodovod i kanalizacija d.o.o. Široki Brijeg, JKP Čistoća d.o.o. Široki Brijeg, JU Coming Široki Brijeg, JP Parkovi d.o.o. Ljubuški, JP Vodovod d.o.o. Posušje i Ladanušić čistoća d.o.o. Rakitno.

U posebnom poglavlju ovog izvješća izdvojen je pregled provedbe Strategije razvitka Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2014. do 2020. godine (u daljnjem tekstu: Strategija razvitka ŽZH) u 2019. godini, odnosno pregled provedenih projekata i aktivnosti po strateškim i prioritetnim ciljevima s prikazom utrošenih sredstava u okviru tih projekata i aktivnosti.

Osnovni ciljevi izvještavanja o razvoju su:

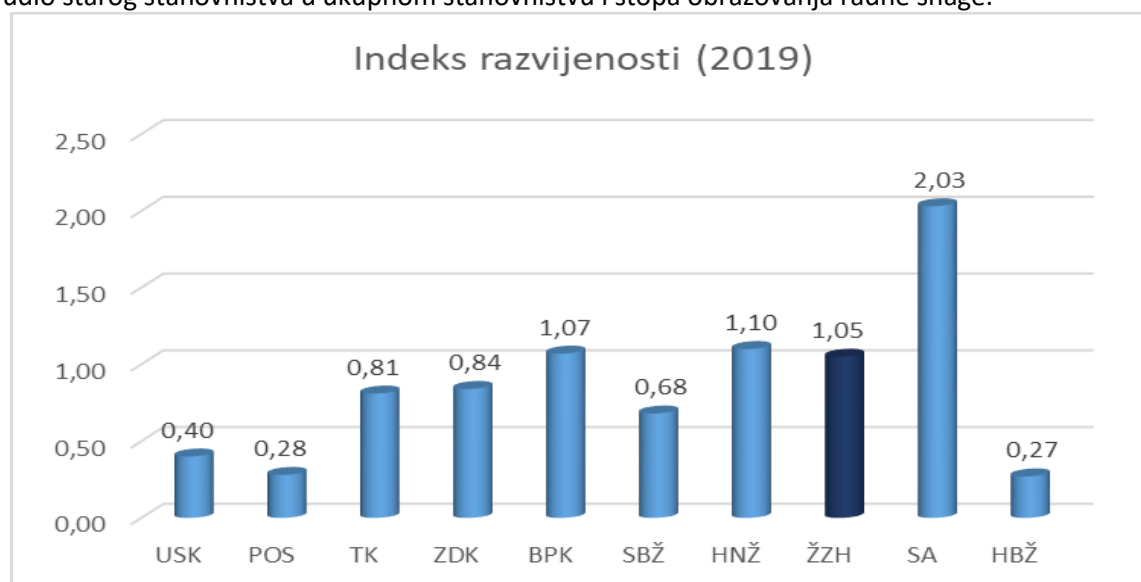
1. Pratiti stupanj razvoja ŽZH u određenom razdoblju odnosno izvještavanje o kretanju razvojnih pokazatelja;
2. Pratiti provedbe mjera definiranih u Strategiji razvitka ŽZH i prioritiziranih u trogodišnjem akcijskom planu;
3. Pratiti aktualnost projekata, mjera i prioriteta definiranih u Strategiji razvitka ŽZH i trogodišnjim akcijskim planovima, te po potrebi inicirati postupak revizije ili ažuriranja trogodišnjeg akcijskog plana odnosno Strategije razvitka ŽZH.

Godišnje izvješće o razvoju s izvješćem o provedbi Strategije za 2019. godinu ujedno predstavlja i analizu stanja kao input za izradu Strategije razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021.-2027. godine.

2. Stupanj razvoja ŽZH

U ovom poglavlju prikazani su razvojni trendovi u ŽZH u protekle tri godine, tj. za razdoblje od 2017. do 2019. godine. Razvojni trendovi su prikazani prema odabranim pokazateljima, kako na razini županije tako i na razini općina i gradova, a grupirani su u tri skupine: gospodarstvo, društvo i okoliš/infrastruktura.

Pokazatelji koji se koriste za izradu indeksa razvijenosti županija i jedinica lokalne samouprave u F BiH su: prihodi od poreza na dohodak po stanovniku, stopa zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu i stopa obrazovanja radne snage.

Slika 1- Indeks razvijenosti za 2019. godinu po županijama (Izvor: FZS)

Prema indeksu razvijenosti županija, ŽZH se nalazi na 4. mjestu s indeksom 1,05. U usporedbi s ostalim županijama, veći indeks razvijenosti imaju Sarajevska županija, Hercegovačko-neretvanska županija i Bosansko-podrinjska županija.

2.1. Demografske karakteristike i kretanja

U segmentu demografije prikazani su trendovi po ključnim pokazateljima, i to po broju stanovnika, prirodnom priraštaju, gustoći naseljenosti, strukturi stanovništva i migracijama. Podaci o stanovništvu su temeljeni na popisu stanovništva iz 2013. godine i podacima koje vodi FZS, po godinama.

Broj stanovnika

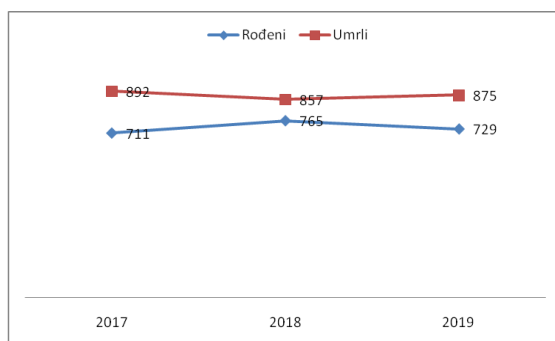
Prema popisu stanovništva iz 2013. godine, ŽZH ima 94.898 stanovnika, a prema procjeni broja prisutnog stanovništva u 2019. godini, koju vodi FZS, ŽZH u 2019. godini ima 93.385 stanovnika što je za 0,2% manje od procjene prisutnog stanovništva u 2018. godini. Prema istim podacima Grude broje 16.805 stanovnika, Ljubuški 27.275 stanovnika, Posušje 20.341 stanovnika i Široki Brijeg 28.964 stanovnika. U Grudama i Ljubuškom došlo je do smanjenja broja procijenjenog prisutnog stanovništva, dok je u Posušju i Širokom Brijegu zabilježeno lagano povećanje broja procijenjenog prisutnog stanovništva.

OPĆINE I GRADOVI	BROJ STANOVNIKA (Popis stanovnika iz 2013.)	BROJ STANOVNIKA (Procjena prisutnog stanovništva u 2018.)	BROJ STANOVNIKA (Procjena prisutnog stanovništva u 2019.)
Grude	17.308	16.866	16.805
Ljubuški	28.184	27.379	27.275
Posušje	20.477	20.334	20.341
Široki Brijeg	28.929	28.950	28.964
ŽZH	94.898	93.529	93.385

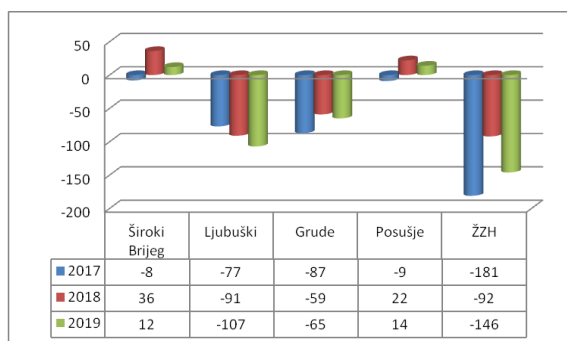
Tabela 1-Broj stanovnika u ŽZH (Izvor: FZS)

Prirodni prirast

Prirodni prirast stanovništva u ŽZH je negativan kroz sve tri godine promatranog razdoblja. U 2017. godini broj rođenih je iznosio 711, a umrlih 892, što znači da je prirodni prirast bio -181. U 2018. godini broj rođenih je iznosio 765, dok je broj umrlih iznosio 857, a rezultat je bio negativan prirodni prirast i to -92. U 2019. godini ŽZH broji 729 rođenih i 875 umrlih, te je za 2019. godinu prirodni prirast iznosio -146, što je povećanje u odnosu na 2018. godinu.

Slika 2 - Odnos broja rođenih i umrlih (Izvor: FZS)

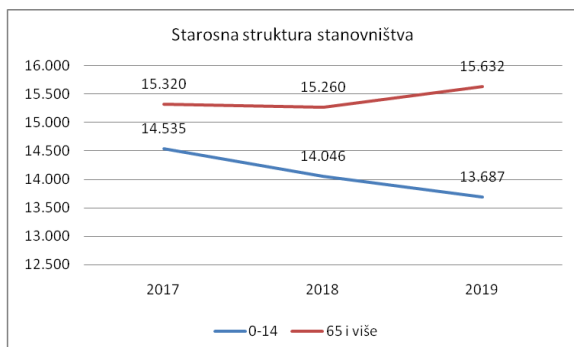

Slika 3 - Prirodni prirast u ŽZH (Izvor: FZS)

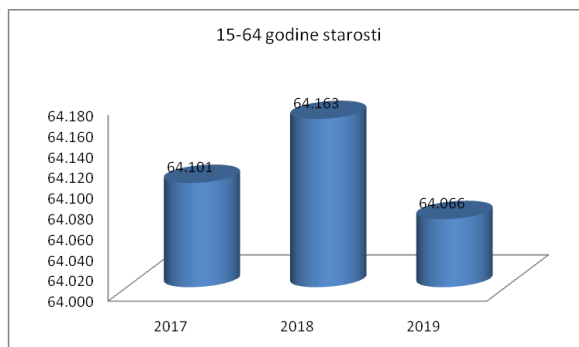
Prema analiziranim podacima po općinama i gradovima u ŽZH, Široki Brijeg i Posušje u 2017. godini bilježe negativan prirodan prirast, a u zadnje dvije promatrane godine bilježe pozitivan trend. Ljubuški i Grude kroz sve tri promatrane godine bilježe više umrlih nego rođenih.

Struktura stanovništva i gustoća naseljenosti

U strukturi stanovništva u 2019. godini žene čine 51% stanovništva. 69% stanovništva čine osobe u dobi između 15 i 64 godine starosti. U protekle tri godine razvidan je pad broja osoba u dobi od 0 do 14 godina starosti, tj. u 2019. godini broj ovih osoba je smanjen za 6% u odnosu na broj u 2017. godini. Broj osoba starijih od 65 godina je u porastu, i u 2019. godini je broj ovih osoba veći za 2% u odnosu na 2017. godinu. Također, u 2019. godini je zabilježen i lagani pad broja stanovnika u dobi između 15 i 64 godine starosti za 0,1%. Ovaj trend korespondira sa činjenicom da je u ŽZH u protekle tri godine negativan prirodni prirast.

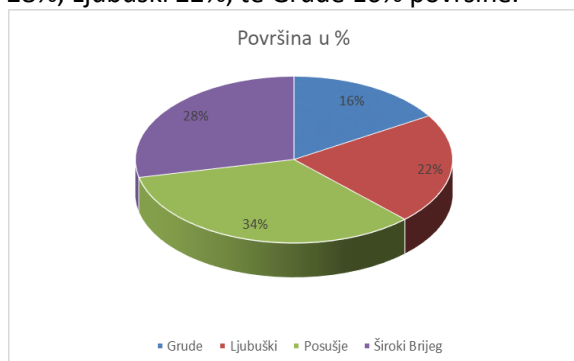
Slika 4 - Starosna struktura stanovništva
(Izvor: FZS)

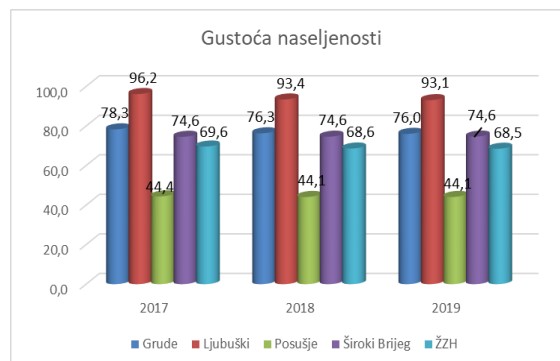
Slika 5 - Stanovništvo u dobi od 14 do 64 godine starosti
(Izvor: FZS)

Po pitanju gustoće naseljenosti razvidno je kako je ŽZH ruralna regija. Naime, prosječna gustoća naseljenosti u ŽZH iznosi 68,6 stanovnika po km², te se karakterizira kao ruralna regija (*Prema OECD kriterijima, ruralnim područjem se smatra područje koje ima ispod 150 stanovnika na kvadratni kilometar*). Površina ŽZH iznosi 1.363 km², a prema podacima FZS broj prisutnog stanovništva u 2019. godini je bio 93.985. Prema podacima iz Strategije ruralnog razvitka Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2020.-2030. godine (u daljnjem tekstu: Strategija ruralnog razvitka ŽZH), koja je usvojena u 2019. godini, 24,50% ili 22.593 stanovništva živi u općinskim odnosno gradskim središtima, dok 75,50% ili 70.743 stanovnika živi u ruralnom području županije.

Površinom je najveće Posušje sa 461 km², slijedi Široki Brijeg sa 388 km², zatim Ljubuški sa 293 km², te Grude sa 221 km². U postotcima Posušje zauzima 34% teritorija županije, Široki Brijeg 28%, Ljubuški 22%, te Grude 16% površine.

Slika 6- Površina ŽZH i udio općina i gradova
(Izvor:FZS)

Slika 7-Gustoća naseljenosti u ŽZH (Izvor:FZS)

Kada promatramo gustoću naseljenosti po općinama i gradovima proizlazi kako je Ljubuški najgušće naseljen (93,1 stanovnik na km²), zatim Grude (76 stanovnika na km²), slijedi Široki Brijeg (74,6 stanovnika na km²), dok je najrjeđe naseljeno Posušje (44,1 stanovnik na km²).

Migracije

Kada analiziramo migracije, odnosno broj odseljenih iz ŽZH kao i broj doseljenih u ŽZH, prema podacima FZS u ŽZH se u prethodne tri promatrane godine bilježi prosječno 524 odseljenih iz ŽZH i 429 doseljenih u ŽZH. Broj odseljenih je u 2019. godini iznosio 508, i manji je za 10% u odnosu na broj odseljenih u 2017. godini. Od ukupno odseljenih iz ŽZH u 2019. godini, 20,3% je odselilo u inozemstvo, dok je ostali dio odselilo iz ŽZH u druge dijelove F BiH. Od ukupnog broja odseljenih u inozemstvo u 2019. godini, najviše osoba je odselilo u Hrvatsku (85%), dok je 12% odselilo u Njemačku.

Po starosnoj dobi najviše je odseljenih u dobi između 20 i 29 godina starosti, tj. 42% od ukupnog broja odseljenih u 2019. godini. Broj odseljenih u 2019. godini u dobi do 20 godina starosti iznosi 24%.

2.2. *Gospodarski pokazatelji*

U ovom poglavlju daje se kratki pregled osnovnih razvojnih pokazatelja i trendovi u promatrane tri godine, tj. od 2017. do 2019. godine. Također, prikazani su trendovi u poslovnom sektoru u ŽZH koji se temelje na podacima gospodarskih subjekata u ŽZH koji su predali završna financijska izvješća za 2019. godinu, kao i na statističkim podacima i podacima iz Porezne uprave F BiH, Kantonalni porezni ured Ljubuški.

Poslovanje poduzeća

Prema podacima iz poslovne baze Bisnode Portfolio Intelligence, u ŽZH je za 2019. godinu završne račune predalo 1.230 poslovnih subjekata, što u odnosu na 2018. godinu predstavlja porast za 19 poslovnih subjekata, odnosno porast za 2%. Pregled financijskog poslovanja ovih subjekata kroz promatrano razdoblje pokazuje rast prihoda, rast neto dobiti i rast broja zaposlenih, te rast izvoza. Ovdje je potrebno naglasiti da se ovi pokazatelji temelje samo na podacima iz završnih financijskih izvješća za 2019. godinu.

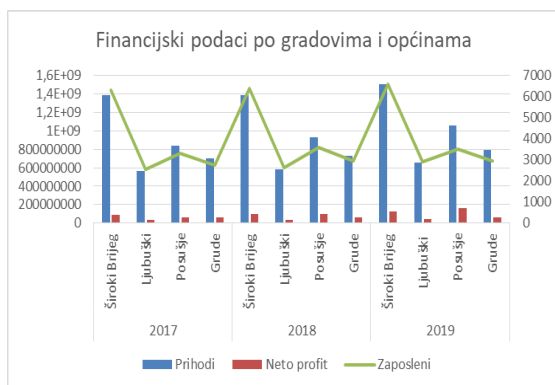
Ukupni financijski podaci ŽZH	2017	2018	2019
<i>Ukupni prihodi</i>	<i>3.493.737.342</i>	<i>3.721.727.084</i>	<i>4.094.150.014</i>
<i>Neto dobit</i>	<i>256.599.029</i>	<i>293.084.856</i>	<i>388.320.332</i>
<i>Izvoz</i>	<i>548.234.371</i>	<i>571.985.000</i>	<i>666.266.584</i>
<i>Broj kompanija</i>	<i>1.182</i>	<i>1.211</i>	<i>1.230</i>

Tabela 2-Pregled ukupnih financijskih podataka za ŽZH (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

Najveći ukupni prihod na razini ŽZH ostvarili su poslovni subjekti iz Širokog Brijega, potom iz Posušja, Gruda te Ljubuškog. Kroz sve promatrane godine poslovni subjekti iz Širokog Brijega imaju najveći prihod, neto dobit i broje najviše zaposlenih. U obje općine i oba grada ukupni prihodi su se povećavali kroz cijelo promatrano razdoblje. Najveći porast poslovnih prihoda u postotku, u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu imaju poslovni subjekti iz Posušja, čiji su se prihodi povećali za 13,6%, slijedi Ljubuški s povećanjem od 13,06%, zatim Grude s povećanjem prihoda od 9%, i Široki Brijeg čije je povećanje prihoda 8,9%.

Neto dobit ima pozitivan trend u Širokom Brijegu i Posušju kroz cijelo promatrano razdoblje, dok u Ljubuškom bilježi rast u 2019. godini za 19,92%. U Širokom Brijegu i Posušju povećanje neto dobiti iznosi 32%, odnosno 68,87% u odnosu na prethodnu godinu. Grude bilježe negativan trend kroz sve tri promatrane godine, točnije, u odnosu na prethodnu godinu neto dobit je smanjena za 4,14%.

Široki Brijeg i Ljubuški bilježe povećanje broja zaposlenih, i to Široki Brijeg 211 zaposlenih, a Ljubuški 262 zaposlenih više nego u 2018. godini. Posušje i Grude bilježe pad broja zaposlenih, točnije u Posušju je 84, a u Grudama 13 manje zaposlenih u odnosu na 2018. godinu.

Slika 8-Financijski podaci po općinama za poslovne subjekte koji su predali završna financijska izvješća (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

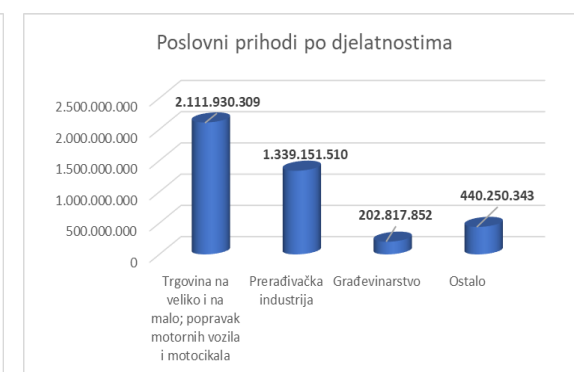

Slika 9-Broj subjekata po djelatnostima ŽZH u 2019. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

Najviše gospodarskih subjekata u ŽZH bavi se trgovinom na veliko i malo (41,05%) te prerađivačkom industrijom (19,02%).

Slika 10- Broj zaposlenih po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

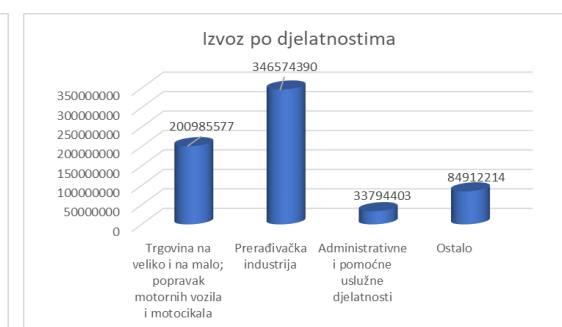

Slika 11-Poslovni prihodi po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

U 2019. godini najviše je poslovnih prihoda ostvareno u trgovini na veliko i malo, točnije 51,58% od ukupnih poslovnih prihoda. U istoj djelatnosti zabilježen je i najveći broj zaposlenih osoba, 42,51% od ukupnog broja zaposlenih. Najvišu dobit (54,42%) i najveći izvoz (52%) u 2019. godini zabilježila je prerađivačka industrija.

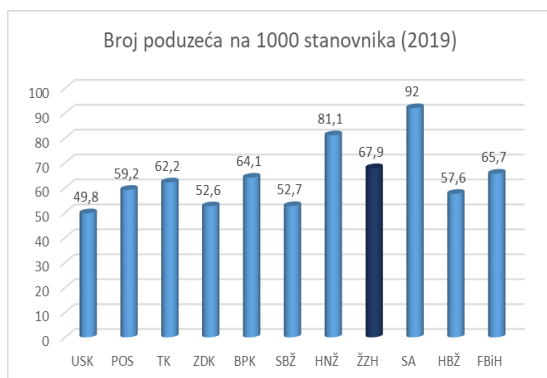
Slika 12-Neto dobit po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

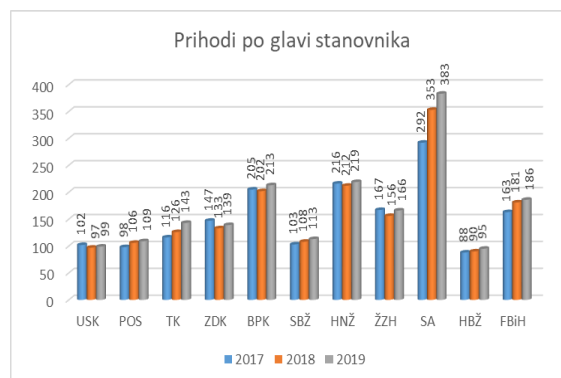
Slika 13-Izvoz po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

Po broju poduzeća na 1000 stanovnika, ŽZH se nalazi na trećem mjestu u F BiH. Više poduzeća na 1000 stanovnika ima samo Sarajevska i Hercegovačko-neretvanska županija. U usporedbi prihoda po glavi stanovnika, ŽZH se nalazi na četvrtom mjestu, iza Sarajevske županije, Hercegovačko-neretvanske i Bosansko-podrinjske županije.

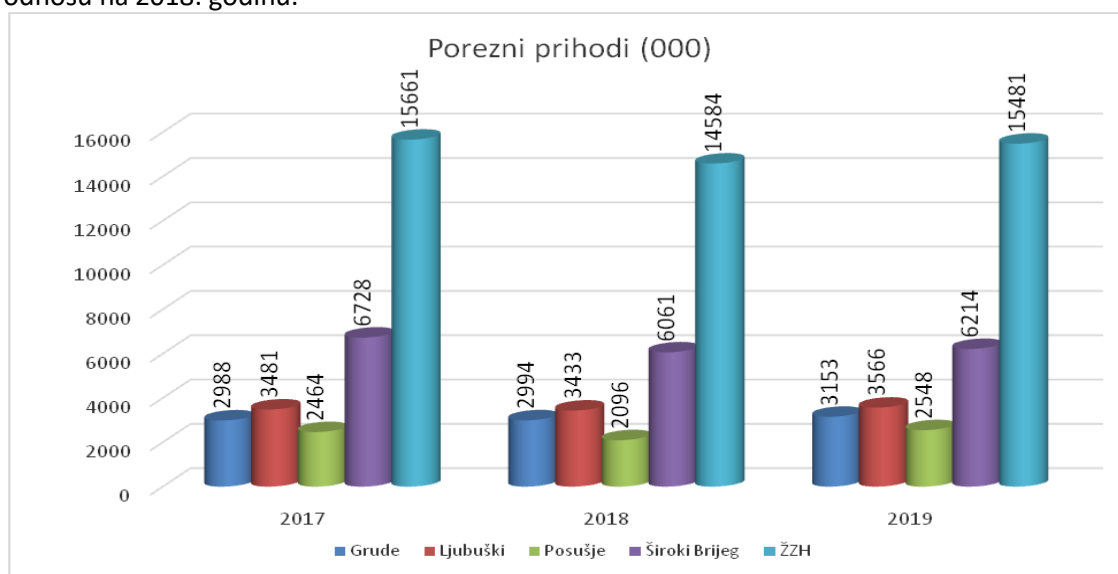
Slika 14- Broj poduzeća na 1000 stanovnika po županijama (Izvor: FZZPR)

Slika 15- Prihodi po glavi stanovnika po županijama (Izvor:FZZPR)

Porezni prihodi

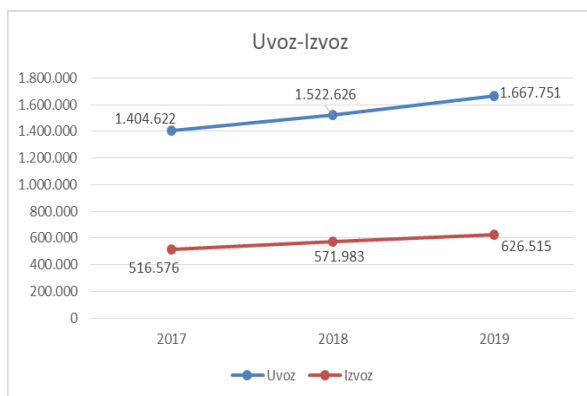
U ŽZH je u 2019. godini ostvareno nešto manje od 15,5 milijuna KM poreznih prihoda. U analizi poreznih prihoda u posljednje tri godine, vidljivo je da ŽZH u 2019. godini bilježi rast poreznih prihoda u odnosu na 2018. godinu za 6%, međutim još su uvijek manji za 1% u odnosu na 2017. godinu. U svim općinama i gradovima u ŽZH porezni prihodi su se također povećali u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu.

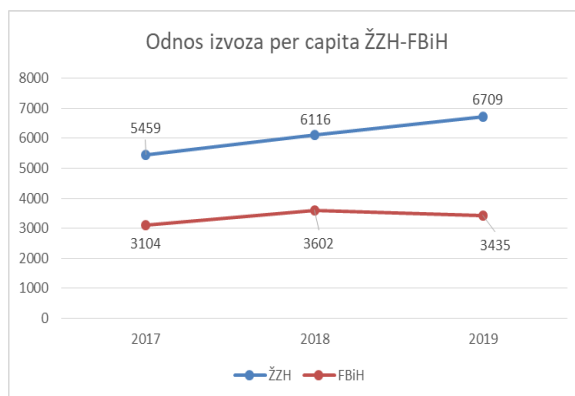
Slika 16- Porezni prihodi u ŽZH (Izvor:FZZPR)

Uvoz-Izvoz

Kada promatramo odnos uvoza i izvoza u ŽZH, trend rasta je podjednak. Izvoz je kroz sve tri promatrane godine bio u porastu, kao i uvoz, i u 2019. godini porast izvoza i uvoza je iznosio 9,5% u odnosu na prethodnu godinu. Izvoz po glavi stanovnika u ŽZH u porastu je kroz sve tri promatrane godine, a FBiH bilježi negativan trend u 2018. i 2019. godini.

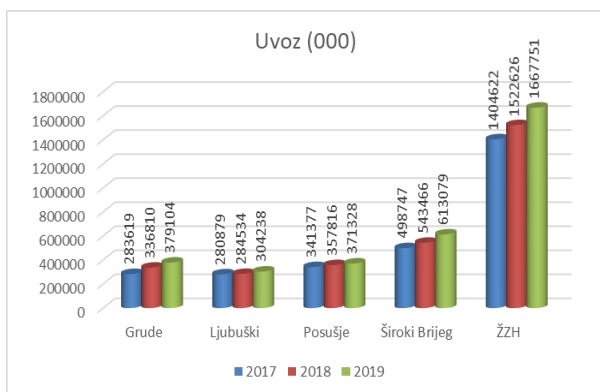

Slika 17-Odnos uvoza i izvoza u ŽZH (Izvor:FZZPR)

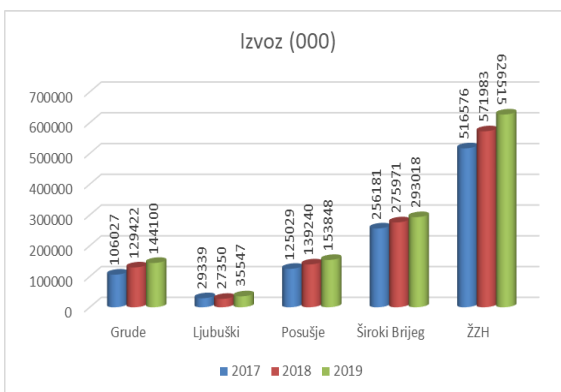

Slika 18- Odnos izvoza po glavi stanovnika između ŽZH i F BiH (Izvor:FZZPR)

Promatrajući pojedinačno općine i gradove, najveći porast uvoza bilježe Široki Brijeg i Grude i to 12,80% , odnosno 12,5%. U Ljubuškom je uvoz porastao za 6,9%, a u Posušju 3,8%. Najveći porast izvoza bilježi Ljubuški, za skoro 30%, iako je u prve dvije godine bilježio negativan trend. U Grudama je izvoz porastao 11,20%, a u Posušju i Širokom Brijegu 10,5% odnosno 6,2 %.

Slika 19-Uvoz u ŽZH u tisućama KM (Izvor:FZS)

Slika 20-Izvoz iz ŽZH u tisućama KM(Izvor:FZS)

Ako usporedimo izvoz po glavi stanovnika s ostalim županijama i F BiH, ŽZH se u 2019. godini nalazi na drugom mjestu iza Bosansko-podrinjske županije. Prosječan izvoz po glavi stanovnika u 2019. godini u F BiH iznosi 3.479 KM, a u ŽZH 6.709 KM, što znači da je u ŽZH izvoz po glavi stanovnika veći od prosjeka F BiH za 48,15%.

Slika 21- Izvoz po glavi stanovnika po županijama (Izvor:FZS)

Prema podacima FZS najveći ostvareni izvoz u 2019. godini, kada promatramo izvoz po područjima klasifikacije djelatnosti, zabilježen je u prerađivačkoj industriji.

Djelatnost	2017	2018	2019
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	3.483 K	3.154	3.203
Vađenje ruda i kamena	296	431	684
Prerađivačka industrija	459.232	514.136	559.411
Proizvodnja, snabdijevanje, opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	0	0	0
Ostalo	54.201	54.265	63.217
Nerazvrstano po kategorijama	1	0	0
UKUPNO	517.213	571.985	626.515

Tabela 3- Izvoz po djelatnostima (Izvor: FZS)

Kada analiziramo izvoz po sektorima vidjet ćemo kako je u 2019. godini najveći izvoz ostvaren u sektoru industrijskih proizvoda razvrstanih prema materijalima (38%) i izvozu strojeva i prijevoznih sredstava (36%).

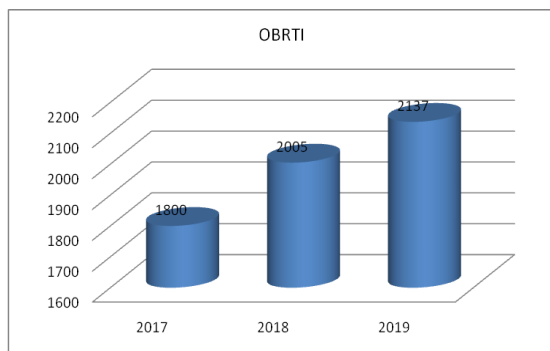
Sektor	2017	2018	2019
Hrana i žive životinje	13.638	14.071	12.243
Pića i duhan	2.811	3.502	4.176
Sirove materije nejestive, osim goriva	5.357	4.296	9.308
Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi	1.294	303	1.071
Masti i ulja životinjskog i biljnog porijekla	4	63	0
Kemijski proizvodi	27.330	35.863	39.616
Industrijski proizvodi razvrstani prema materijalu	201.244	222.824	241.083
Mašine/strojevi i transportna sredstva	185.979	207.440	228.122
Razni gotovi proizvodi	79.555	83.614	90.896
Proizvodi i transakcije d.n.	1	9	0
UKUPNO	517.213	571.985	626.515

Tabela 4: Izvoz po sektorima (Izvor: FZS)

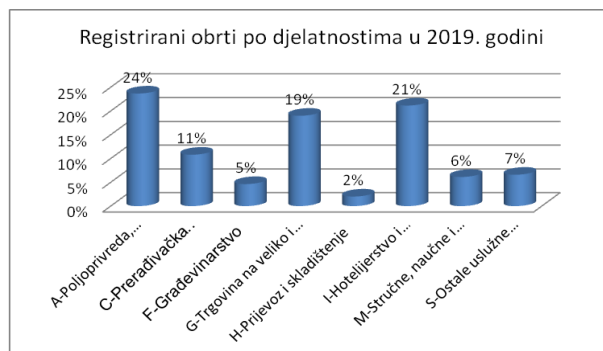
Struktura gospodarstva

Prema podacima FZS, u strukturi gospodarstva u ŽZH dominiraju pravne osobe kojih u ukupnom broju poslovnih subjekata ima 52%, dok obrta ima 34%. U sastavu pravnih osoba ima 14% poslovnih subjekata.

Broj obrta u ŽZH u posljednje tri promatrane godine bilježi rast i u 2019. godini je za 16% veći nego u 2017. godini. U strukturi obrta najviše je obrta iz poljoprivrede (24%), iz hotelijerstva i ugostiteljstva (21%), potom iz trgovine na veliko i malo i popravak motornih vozila i motocikla (19%), a na četvrtom mjestu je građevinarstvo (11%).

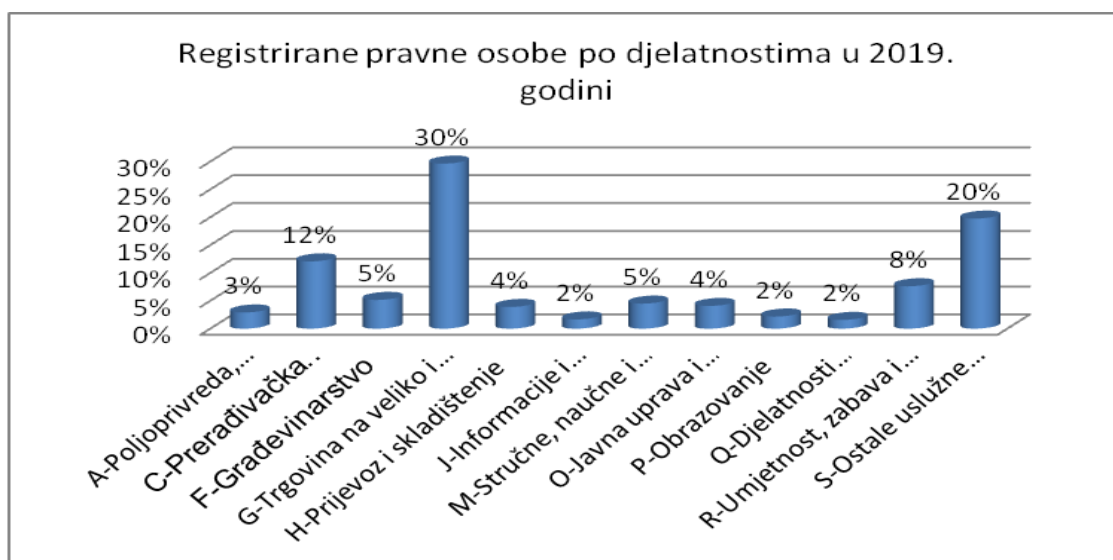

Slika 22-Broj obrta (Izvor:FZS)

Slika 23- Broj obrta po djelatnostima (Izvor:FZS)

U strukturi pravnih osoba, najviše pravnih osoba je u djelatnostima trgovine na veliko i malo i popravak motornih vozila i motocikla (30%), potom ostalih uslužnih djelatnosti (20%) i prerađivačke industrije (12%).

Slika 24- Struktura poduzeća po djelatnostima (Izvor:FZS)

Poslovna infrastruktura

U ŽZH je aktivno 8 poslovnih zona, i to po dvije u obje općine i oba grada. Ukupna površina poslovnih zona je 612,64 ha na kojima je 299 parcela. U 2019. godini, u poslovnim zonama su aktivne 54 tvrtke koje zapošljavaju oko 1.410 zaposlenih.

	Naziv	Grad	Površina u ha	Broj parcela	Broj tvrtki	Broj zaposlenih
1	Poslovna zona Trn	Široki Brijeg	50	40	11	479
2	Poslovna zona Knešpolje	Široki Brijeg	65,34	25	5	293
3	Poslovna zona Zvirići	Ljubuški	174	29	4	0
4	Poslovna zona Mostarska vrata	Ljubuški	84	86	19	303
5	Gospodarska zona Pogana vlaka Poljanice	Grude	35	48	3	74
6	Brownfield zona	Grude	0	0	0	0

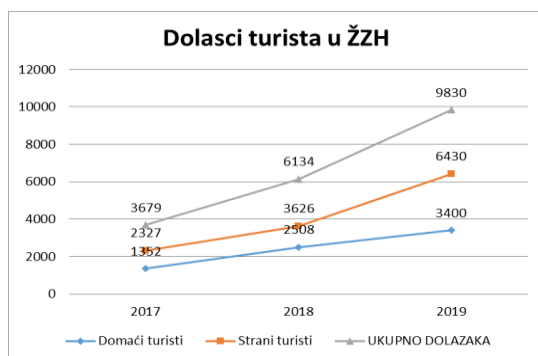
7	Poslovna zona Osrdak	Posušje	13,74	24	4	103
8	Poduzetnička zona Vlake	Posušje	190,38	47	8	158
UKUPNO			612,46	299	54	1410

Tabela 5-Pregled poslovne infrastrukture (Izvor: Općine i gradovi)

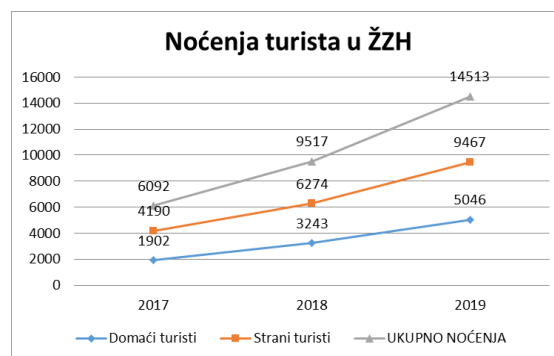
Pored poslovnih zona, u Posušju je u funkciji Fondacija Tehnološki park Posušje koji je u potpunosti opremljen CNC strojevima i organizira obuku i edukaciju sa učenicima srednje škole, kao i ostalim dionicima. Također, u Ljubuškom je u Poslovnoj zoni Bijača Poslovni inkubator u okviru Javne ustanove Razvojne agencije Županije Zapadnohercegovačke - HERAG koji za sada nije popunjen. U 2019. godini je u Poslovnoj zoni Bijača otvorena hladnjača sa sortirnicom, koja je zajedničko ulaganje Ljubuškog i Zadruga Ljubuški rani. Široki Brijeg i Grude pored poslovnih zona još uvijek nemaju razvijene prateće potporne institucije za razvoj poduzetništva.

Turizam

U segmentu turizma ŽZH je u 2017. i 2018. godini zabilježila pozitivan trend po podacima dolazaka i noćenja turista, a u 2019. godini dolazi do osjetnog povećanja broja dolazaka turista. U 2019. godini je broj dolazaka porastao za 60,2%, a broj noćenja je porastao za 52,5%. Dužina registriranog boravka turista u ŽZH iznosi oko 1,5 dana. Od ukupnog broja turista 65% su strani turisti.

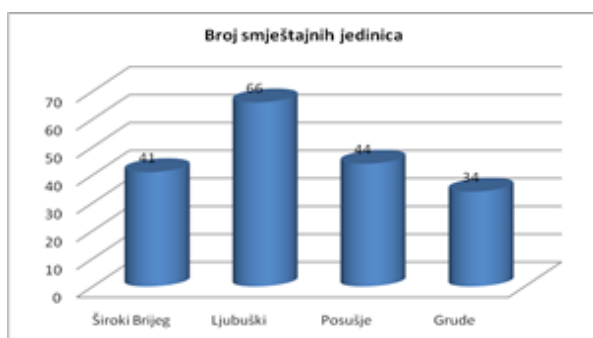

Slika 25-Dolasci turista u ŽZH (Izvor: FZS)

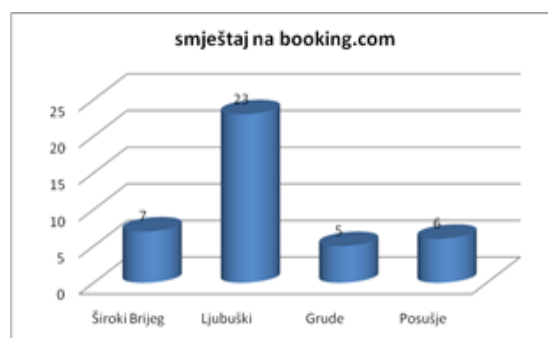

Slika 26-Noćenja turista u ŽZH (Izvor: FZS)

Činjenica kako je turizam u ŽZH još uvijek na početcima govore i brojke o određenim turističkim pokazateljima koje ćemo prikazati u nastavku. Prema podacima iz upisnika kategoriziranih objekata koji se vodi pri Ministarstvu gospodarstva ŽZH upisano je ukupno 14 objekata od kojih dva nisu u funkciji, a jedan je djelomično u funkciji. Od 12 objekata koji su u funkciji 4 su hotela (od čega 2 na razini 4* i 2 na razini 3*), 5 motela, 2 objekta za odmaralište i kraći odmor i 1 objekt seoskog turizma. Raspolažu s ukupno 185 smještajnih jedinica. Najviše smještajnih jedinica je registrirano u Ljubuškom, potom u Posušju, pa u Širokom Brijegu i Grudama.

Slika 27 -Broj smještajnih jedinica (Izvor:Ministarstvo gospodarstva ŽZH)

Slika 28 -Smještajni objekti (Izvor: www.booking.com 16.04.2020.)

Pored ovih registriranih smještajnih kapaciteta postoje još brojni smještajni kapaciteti u obiteljskim kućama koje su preuređene za prijem gostiju, te dva objekta u Masnoj Luci: Objekt JU Park Prirode Blidinje, te Planinarski dom Masna Luka kojim upravlja HPD Pločno.

Pretraživanjem dostupnih smještajnih objekata na najvećem online booking servisu www.booking.com na dan 16. travnja 2020. godine iz ŽZH je registriran 41 objekt od čega je najviše u Ljubuškom (23). Najviše je apartmana (20), potom vikendica (8), pa vila (7), ostalo su moteli i hoteli.

ŽZH još uvijek nema razvijen institucionalni okvir za razvoj i promociju turizma, odnosno na razini županije nema turističke zajednice i nema institucije koja je izravno zadužena za promociju turizma i turističkih potencijala. Međutim, ŽZH je u 2019. godini usvojila Zakon o turizmu Županije Zapadnohercegovačke (u daljnjem tekstu: Zakon o turizmu ŽZH), te je donijela Strategiju razvitka turizma Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje od 2020. do 2027. godine (u daljnjem tekstu: Strategija razvitka turizma ŽZH). Donošenjem ovih strateških i zakonskih dokumenata stvorena je pretpostavka za daljnji razvoj i reguliranje turizma. Temeljem usvojenog Zakona o turizmu ŽZH jedino je Ljubuški donio Odluku o formiranju turističke zajednice grada Ljubuškog.

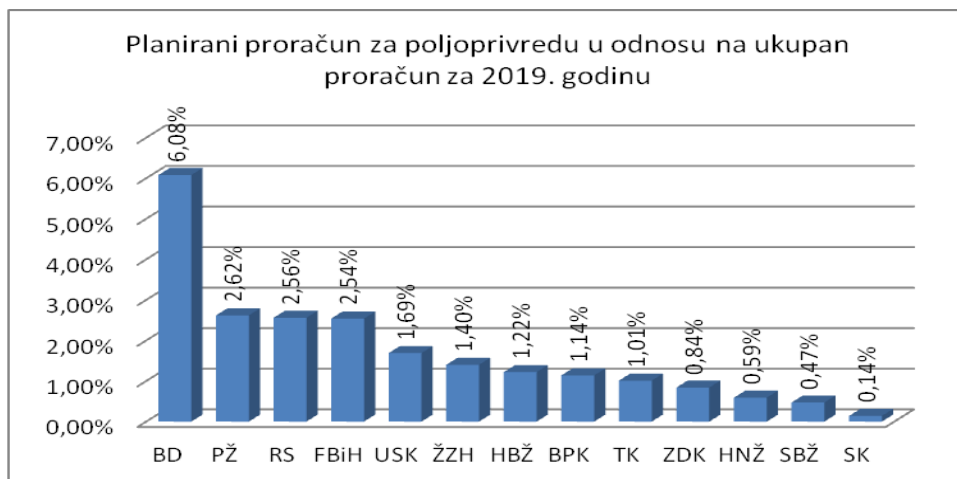
Također, u segmentu turizma u protekle tri godine, tj. od 2017. do 2019. godine, pokrenuto je ili provedeno niz projekata za razvoj i promociju turizma u ŽZH, koji su stvorili podlogu za daljnji razvoj turizma u ŽZH, a koji naglasak stavljaju na aktivni i pustolovni turizam, te ruralni i agroturizam. Kroz ove projekte su, pored postojećih turističkih lokacija u Ljubuškom, kao što su Kravica i Koćuša te muzej Humac, u turističku svrhu pripremljene nove lokacije koje do tada nisu bile dio turističke ponude: Peć Mlini u Drinovicima u Grudama, Borak u Širokom Brijegu, kanjon Ričina i Tribistovo u Posušju, Masna Luka na Blidinju. Također, započeti su novi projekti koji se baziraju na uređenju kulturno povijesne baštine, razvoj cikloturizma, i sl.

Detaljnija analiza i pregled stanja te prioriteta u razvoju turizma definirani su Strategijom razvitka turizma ŽZH.

Poljoprivreda

ŽZH je u 2019. godini usvojila Strategiju ruralnog razvitka ŽZH kojom su na temelju analize stanja definirani ciljevi, prioriteta i mjere za ruralni razvoj, razvoj poljoprivrede i integraciju poljoprivrede i turizma u ŽZH. Međutim, za potrebe ovog izvješća te za potrebe izrade Strategije razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021-2027. godine u nastavku je prikazan sažetak ključnih elemenata za razvoj poljoprivrede.

ŽZH je u 2019. godini za izravnu potporu poljoprivrednoj proizvodnji izdvojila 1.200.000 KM, što je 1,40% od ukupnog planiranog proračuna za 2019. godinu. Kada se analiziraju izdvajanja za poljoprivredu u cijeloj BiH, ŽZH je na šestom mjestu po visini izdvajanja za poljoprivredu u odnosu na ukupno planirani proračun. Također, u proračunu za 2020. godinu planirano je povećanje izdvajanja za poticaj poljoprivrednoj proizvodnji u iznosu od 1.400.000 KM, što je povećanje i u postotnom izdvajanju na ukupan proračun i iznosi 1,5%.

Slika 29- Udio izdvajanja za poljoprivredu u ukupnom proračunu po županijama (Izvor: Proračuni)

Prema podacima iz registra Obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, u travnju 2020. godine u ŽZH je u Registar poljoprivrednih gospodarstava i Registar klijenata bilo upisano 2.916 poljoprivrednih gospodarstava, od čega su 96% obiteljska poljoprivredna gospodarstva, a 4% poljoprivrednih gospodarstava je registrirano kao poslovni subjekti. Ukupan broj uposlenih u poljoprivrednim gospodarstvima u travnju 2020. godine bio je 1.039, što je u odnosu na 2017. godinu više za 5%.

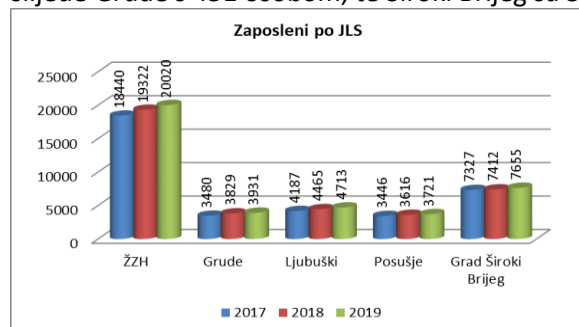
Izvoz hrane i živih životinja iz ŽZH u 2019. godini je iznosio 12.243.000 KM, što je 2% od ukupne vrijednosti izvoza ostvarenog u ŽZH u 2019. godini. Promatrano u posljednje tri godine, vidljiv je pad vrijednosti izvoza hrane i živih životinja. Vrijednost izvoza hrane i živih životinja je u 2019. godini pala za 10,2% u odnosu na 2017. godinu, dok je udio izvoza hrane i živih životinja u ukupnom ostvarenoj vrijednosti izvoza u 2019. godini smanjen za 23,9% u odnosu na 2017. godinu.

2.3. Društveni pokazatelji

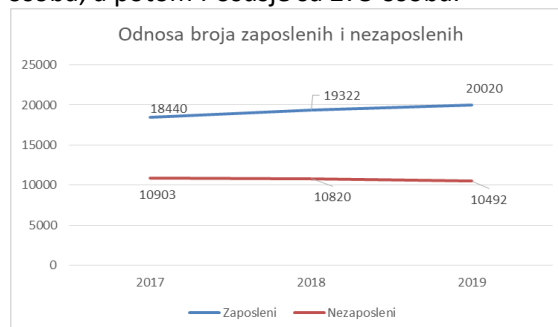
U dijelu društvenih pokazatelja analizirani su podaci vezani za tržište rada, školstvo, zdravstvo, socijalu i sigurnost.

Zaposlenost i nezaposlenost

Broj zaposlenih je u ŽZH kroz sve promatrane godine u porastu. Na razini ŽZH od 2017. do 2019. godine došlo je do povećanja broja zaposlenih za 1.580 ili 8%, odnosno broj zaposlenih se sa 18.440 povećao na 20.020. U isto vrijeme, broj evidentiranih nezaposlenih osoba je u 2019. godini u odnosu na 2017. godinu manji za 328 osoba ili za 3,77%. Najveći rast zaposlenih u 2019. godini u odnosu na 2017. godinu bilježi Ljubuški, i to 526 osoba kroz tri promatrane godine, slijede Grude s 451 osobom, te Široki Brijeg sa 328 osoba, a potom Posušje sa 275 osoba.

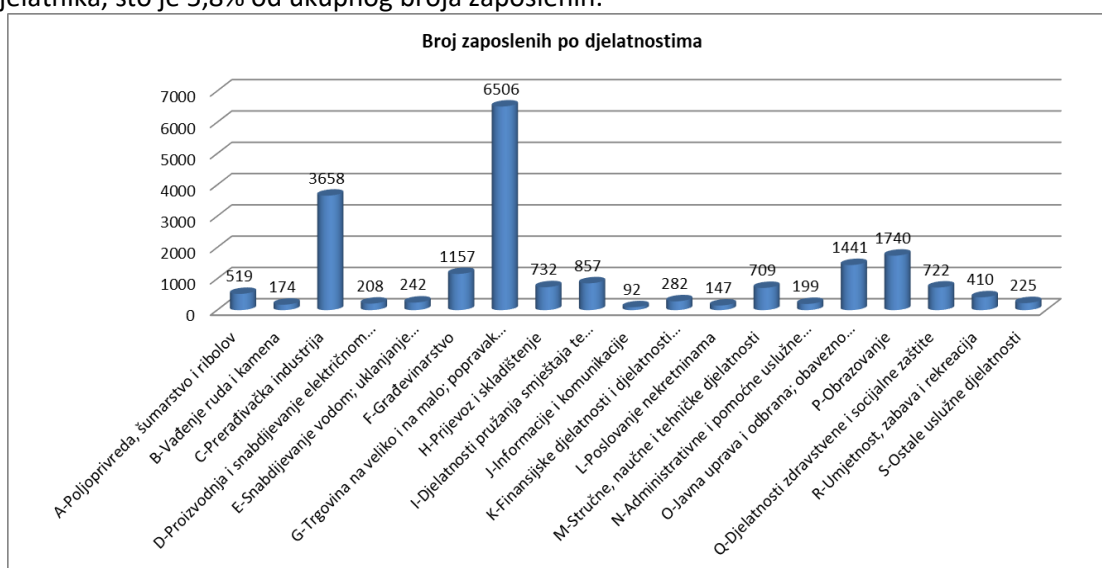
Slika 30- Broj zaposlenih u ŽZH (Izvor: FZS)

Slika 31- Odnos broja zaposlenih i nezaposlenih (Izvor: FZS)

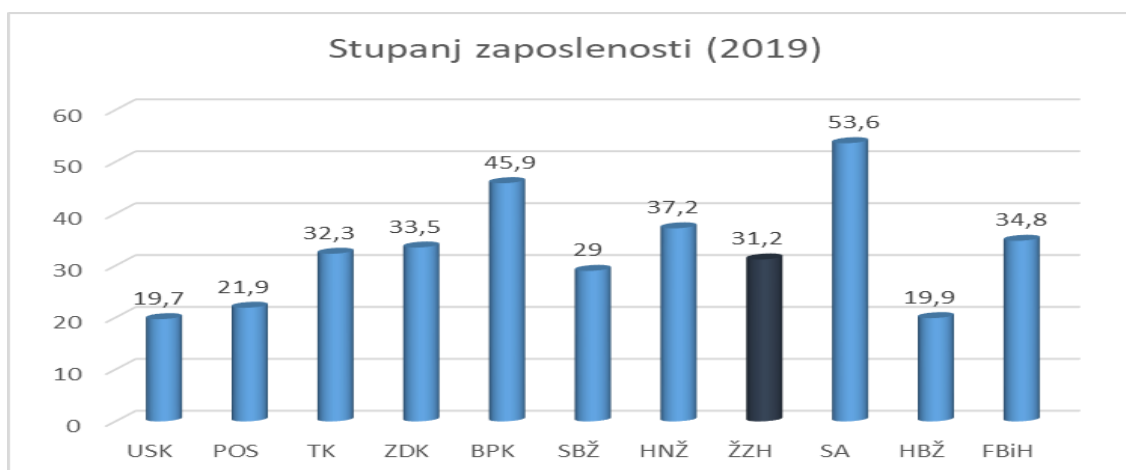
Prema podacima baze Bisnode Portfolio Intelligence, broj zaposlenih u poslovnim subjektima iz ŽZH koji su predali završna financijska izvješća za 2019. godinu iznosio je 16.133. Broj zaposlenih u ovoj promatranoj skupini također bilježi rast. U 2018. godini broj zaposlenih iznosio je 15.459, što znači da se broj zaposlenih u ovim gospodarskim subjektima povećao u odnosu na prošlu godinu za 4,36%.

Prema podacima FZS koji se odnose na strukturu ukupnog broja zaposlenih po djelatnostima, najveći broj zaposlenih je u sektoru trgovine 6.506, što je 32% od ukupnog broja zaposlenih, potom u prerađivačkoj industriji 3.658 što je 18,3% od ukupnog broja zaposlenih. Na trećem mjestu je obrazovanje sa 1.740 zaposlenih ili 8,7% od ukupnog broja zaposlenih, dok je javna uprava (javna uprava, obrana, obvezno socijalno osiguranje) na četvrtom mjestu s 1.441 zaposlenih ili 7,2% od ukupnog broja zaposlenih. U djelatnosti građevinarstva zaposleno je 1.157 djelatnika, što je 5,8% od ukupnog broja zaposlenih.

Slika 32-Broj zaposlenih u ŽZH po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: FZS)

U usporedbi stupnja zaposlenosti između županija, ŽZH se nalazi na 6. mjestu sa stopom zaposlenosti od 31,2. Veći stupanj zaposlenosti imaju Sarajevska županija, Bosansko-podrinjska, Hercegovačko-neretvanska županija, Zeničko-dobojska i Tuzlanska županija. U usporedbi sa stupnjem zaposlenosti F BiH, nalazimo se ispod prosjeka F BiH prosjeka koji iznosi 34,8.

Slika 33-Stupanj zaposlenosti 2019. godine po županijama (Izvor:FZS)

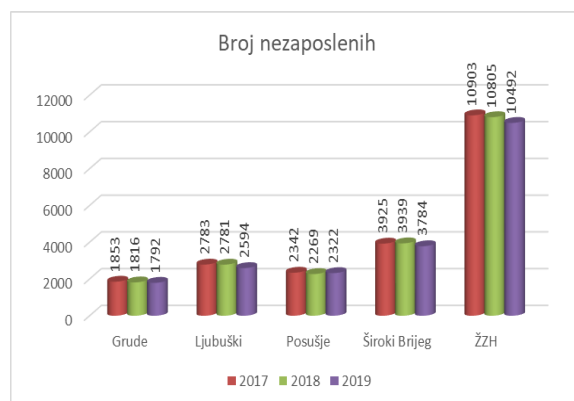

U sljedećoj tabeli navedeni su aktivne mjere sufinanciranja zapošljavanja, odnosno programi i posredničke aktivnosti sufinanciranja zapošljavanja i samozapošljavanja nezaposlenih osoba sa evidencije Službe za zapošljavanje ŽZH kroz protekle tri godine.

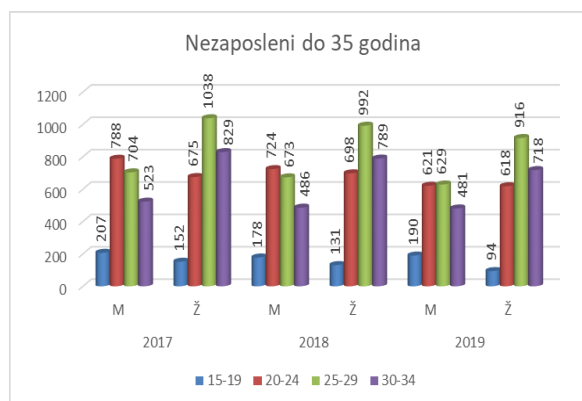
2017		2018		2019	
Naziv aktivne mjere/programa	Broj sufinanciranih osoba	Naziv aktivne mjere/programa	Broj sufinanciranih osoba	Naziv aktivne mjere/programa	Broj sufinanciranih osoba
Prvo radno iskustvo 2017	107	Prvo radno iskustvo 2018 PRI 2018	120	Prvo radno iskustvo 2019 PRI 2019	77
Vaučer za posao 2017	41	Sezonsko/periodično zapošljavanje 2018	63	Sezonsko/Periodično zapošljavanje 2019	45
Periodično zapošljavanje 2017	129	Zapošljavanje žena 2018	71	Zapošljavanje žena 2019	60
Program samozapošljavanja START UP 2017	31	Start up 2018	66	Start up 2019	105
Program zapošljavanja i samozapošljavanja u oblasti poljoprivrede	2	Prilika za sve 2018	55	Prilika za sve 2019	215
Prvo radno iskustvo 2017 PLUS	58	Doprinosi 500 (2018)	3	Nova prilika 2019	13
Vaučer za posao 2017PLUS	49	Tražim poslodavca 2018	25	Doprinosi 500 (2019)	1
Periodično zapošljavanje 2017 PLUS	113	Branitelji 2018	1	Tražim poslodavca 2019	59
Program samozapošljavanja START UP 2017 PLUS	19	Služba u zajedničkim projektima 2018	46	Asistenti u nastavnoj godini 2019/2020	10
Program zapošljavanja sufinanciranja određenog stručnog kadra za djecu s poteškoćama u razvoju u osnovnom obrazovanju u redovnoj nastavi u F BiH	5			Služba u zajedničkim projektima 2019 i obuka	55
UKUPNO	554		450		640

Tabela 6- Pregled broj sufinanciranih osoba kroz aktivne mjere i programe sufinanciranja zapošljavanja (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Broj nezaposlenih osoba u ŽZH u 2019. godini iznosio je 10.492. U odnosu na 2017. godinu kada je iznosio 10.903, broj nezaposlenih je pao za 3,77%. Kada promatramo strukturu nezaposlenih u ŽZH prema starosti, iz analize možemo vidjeti da u 2019. godini 40,67% nezaposlenih čine osobe do 35 godina starosti i to njih 4.267. Najveći udio nezaposlenih osoba do 35 godina starosti čine žene od 25 do 29 godina kojih je 21%. Primjetno je povećanje udjela osoba do 29 godina starosti uz istodobno zadržavanje visokog udjela starijih dobnih skupina u ukupnoj nezaposlenosti. U strukturi nezaposlenosti prema spolu u ŽZH je kroz sve tri promatrane godine bilo više nezaposlenih žena nego muškaraca. Ovaj trend je prisutan u svim općinama i gradovima.

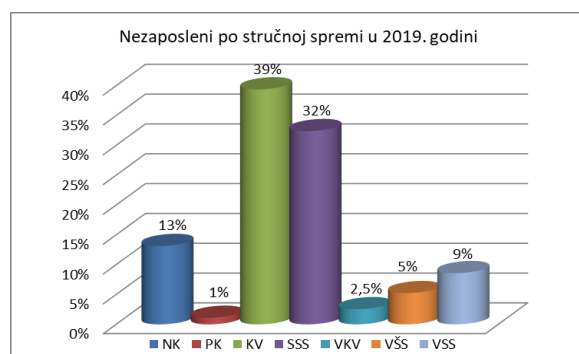
Slika 34- Broj nezaposlenih u ŽZH (Izvor: FZS)

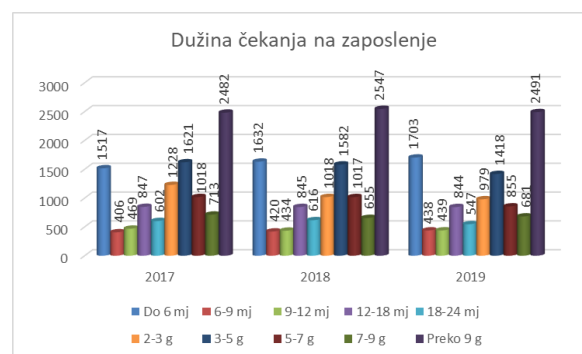
Slika 35-Struktura nezaposlenih po starosti (Izvor:FZS)

Prema kvalifikacijskoj strukturi najveći udio u ukupnoj nezaposlenosti imaju kvalificirani radnici odnosno osobe sa završenom srednjom školom do 3 godine, čiji je udio 39%, te osobe sa završenom srednjom školom u trajanju od 4 godine čiji udio iznosi 32%.

U ukupnoj nezaposlenosti dominiraju dugotrajno nezaposlene osobe, a to su one osobe koje traže posao godinu ili više dana. Njihov udio u ukupnoj nezaposlenosti iznosio je kroz prvu promatranu godinu 78,06%, kroz drugu promatranu godinu 76,90%, a u 2019. godini njihov udio iznosi 75,18%, iz čega je evidentno da je broj strukturalno nezaposlenih osoba u padu.

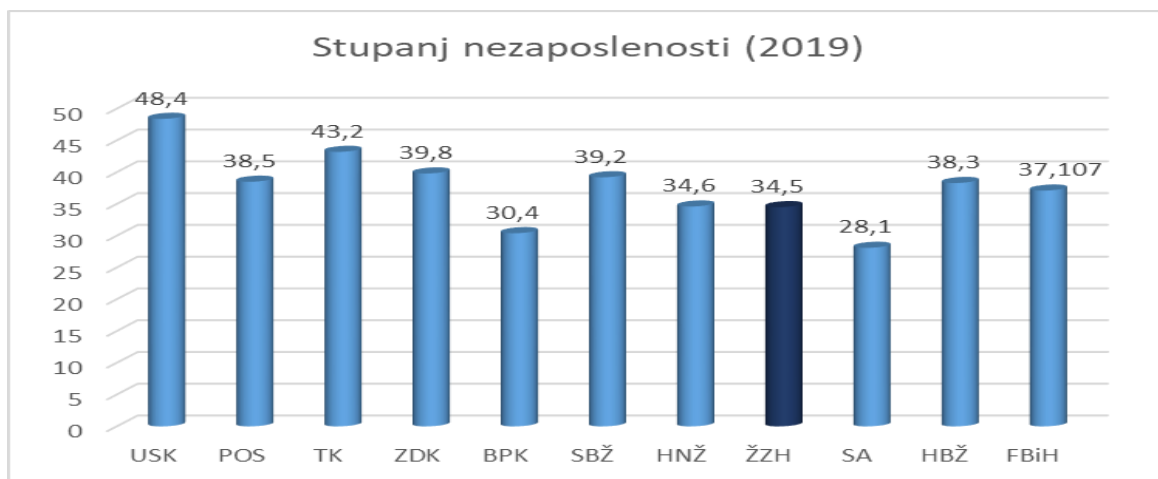

Slika 36-Struktura nezaposlenih po stručnoj spremi (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Slika 37-Nezaposleni po dužini čekanja na posao (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Promatrajući stopu nezaposlenosti po županijama i F BiH, ŽZH se u 2019. godini nalazi na osmom mjestu, a nižu stopu nezaposlenosti imaju samo Bosansko-podrinjska i Sarajevska županija.

Slika 38-Stupanj nezaposlenosti po županijama (Izvor:FZS)

Prosječna plaća i umirovljenici

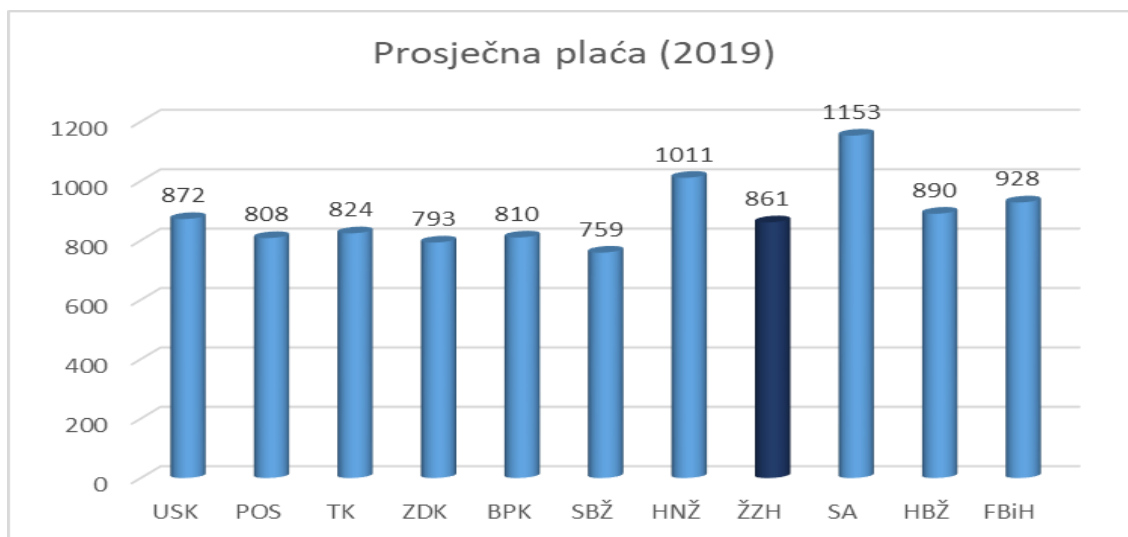
U ukupnoj kvaliteti života ključnu ulogu ima visina osobnog dohotka, odnosno visina plaće. Prosječna neto plaća za 2019. godinu u ŽZH iznosila je 861,00 KM, što je povećanje 8,16% u odnosu na prethodnu 2018. godinu. Prosječna plaća u ŽZH je niža od prosječne plaće u F BiH za 7,2% koja je u 2019. godini iznosila 928,00 KM.

PROSJEČNA NETO PLAĆA U KM			
	2017. godina	2018. godina	2019. godina
<i>Općina Grude</i>	925,00	937,00	1022,00
<i>Grad Ljubuški</i>	836,00	844,00	925,00
<i>Općina Posušje</i>	671,00	705,00	759,00
<i>Grad Široki Brijeg</i>	754,00	749,00	799,00
ŽZH	789,00	796,00	861,00
F BiH	860,00	889,00	928,00

Tabela 7-Visina prosječne neto plaće u KM (Izvor: FZS)

Iznos prosječne neto plaće kroz sve tri godine najveći je u Grudama, a ona je u 2019. godini iznosila 1.022 KM, što je porast za 9,07% u odnosu na 2018. godinu. Ljubuški je na drugom mjestu kroz sve tri godine po visini prosječne neto plaće, a ona je u 2019. godini iznosila 925,00 KM i povećala se za 9,5% u odnosu na 2018. godinu. Široki Brijeg je na trećem mjestu, s prosječnom plaćom u 2019. godini od 799,00 KM, a povećanje u odnosu na prethodnu godinu je 6,68%. U Posušju je prosječna plaća u 2019. godini iznosila 759,00 KM, što predstavlja povećanje od 7,66% u odnosu na prethodnu 2018. godinu.

U usporedbi prosječne plaće u ŽZH s prosječnim plaćama u ostalim županijama u F BiH, ŽZH se nalazi na petom mjestu. Veću prosječnu plaću imaju Sarajevska županija, Hercegovačko-neretvanska županija, Hercegbosanska županija i Unsko-sanska županija. Kada usporedimo prosječnu plaću F BiH koja u 2019. godini iznosi 928 KM, i prosječnu plaću ŽZH, prosječna plaća u ŽZH je manja za 7,22 %.

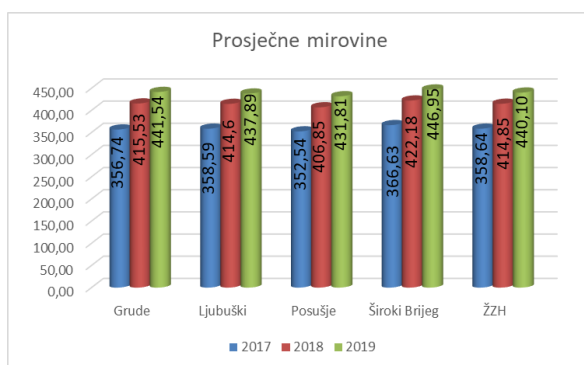
Slika 39-Prosječna plaća po županijama u KM (Izvor:FZS)

Broj umirovljenika je u promatrane tri godine također u porastu. U zadnje dvije godine broj umirovljenika je porastao za 120, što u postotku iznosi 1,05%.

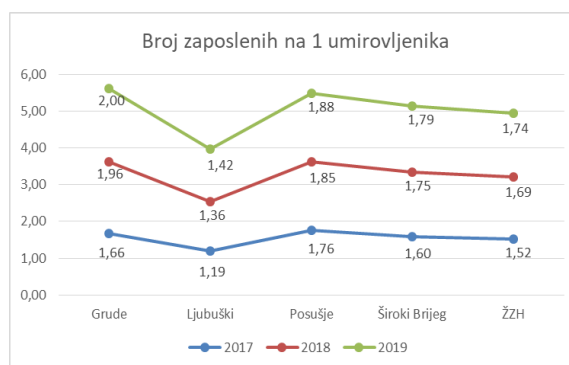
BROJ UMIROVLJENIKA			
	2017. godina	2018. godina	2019. godina
ŽZH	11.333	11.415	11.535
F BiH	346.538	348.434	352.438

Tabela 8- Broj umirovljenika (Izvor: FZS)

Prosječna mirovina za ŽZH u 2019. godini iznosila je 440,10 KM, što je povećanje od 6,08% u odnosu na 2018. godinu. Najviši iznos isplaćene mirovine kroz sve tri promatrane godine bio je u Širokom Brijegu, a u 2019. godini iznos mirovine je iznosio 446,95 KM. Slijede Grude s prosječnom mirovinom u 2019. godini od 441,54 KM. Ljubuški je na trećem mjestu, a prosječna mirovina u 2019. godini iznosi 437,89 KM. Najmanji iznos prosječne mirovine bilježi Posušje, i to u iznosu od 431,81 KM u zadnjoj promatranoj godini.

Slika 40-Visina prosječne mirovine (Izvor:FZS)

Slika 41- Broj zaposlenih na 1 umirovljenika (izvor:FZS)

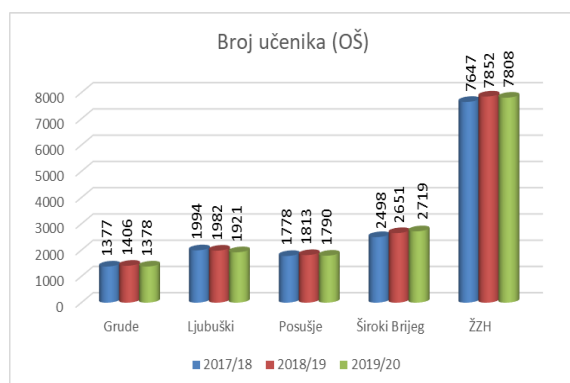
Što se tiče odnosa broja zaposlenih na jednog umirovljenika, najviši je u Grudama, potom u Posušju i Širokom Brijegu. Najmanji broj zaposlenih na jednog umirovljenika ima Ljubuški. Prosječan broj zaposlenih na jednog umirovljenika u 2019. godini u ŽZH je 1,74, a u usporedbi s

brojem zaposlenih na jednog umirovljenika u F BiH, ŽZH je iznad prosjeka. Naime, u F BiH broj zaposlenih na jednog umirovljenika u 2019. godini iznosio je 1,3.

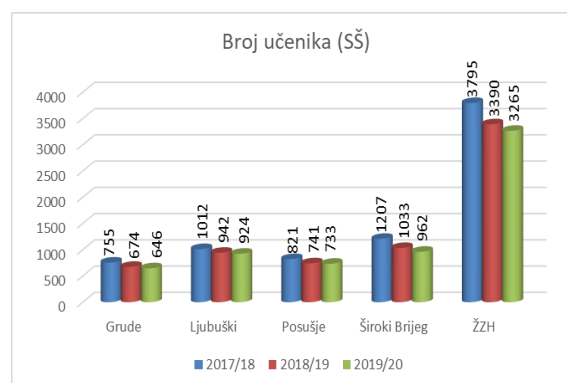
Obrazovanje

Promatrajući pokazatelje osnovnoškolskog obrazovanja možemo vidjeti kako je broj učenika u osnovnim školama u ŽZH u 2019./2020. školskoj godini manji u odnosu na 2018./2019. školsku godinu za 0,6%, dok je u blagom porastu samo u Širokom Brijegu i to za 2,6%. U Grudama je broj učenika u 2019./2020. školskoj godini manji za 2% u odnosu na prethodnu godinu. U Ljubuškom je broj učenika manji za 3,1%, a u Posušju za 1,3% u odnosu na prethodnu 2018./2019. školsku godinu.

Kao i kod osnovnoškolskog obrazovanja, u srednjim školama u ŽZH kroz promatrano razdoblje vidljivo je smanjenje broja učenika i u općinama i u gradovima. U ŽZH je u 2019./2020. školskoj godini upisano 125 učenika manje, odnosno 3,7% u odnosu na prethodnu školsku godinu. Široki Brijeg bilježi najveći pad broja upisanih učenika u srednju školu i to za 6,87%, a slijede Grude sa 4,15% manje upisanih učenika u odnosu na prethodnu godinu. Ljubuški i Posušje bilježe smanjenje broja učenika od 1,91%, odnosno 1,08 % u odnosu na prethodnu školsku godinu.

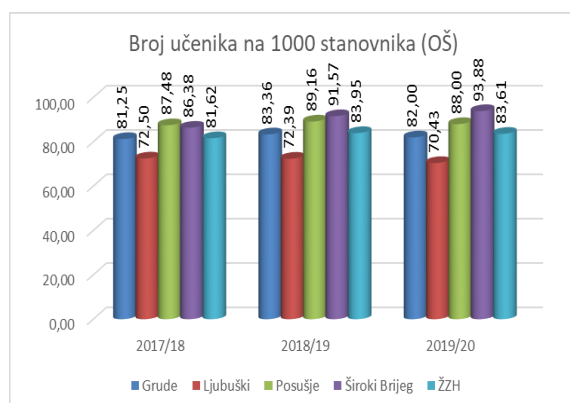

Slika 42- Broj upisani učenika u osnovnu školu
(Izvor:FZS)

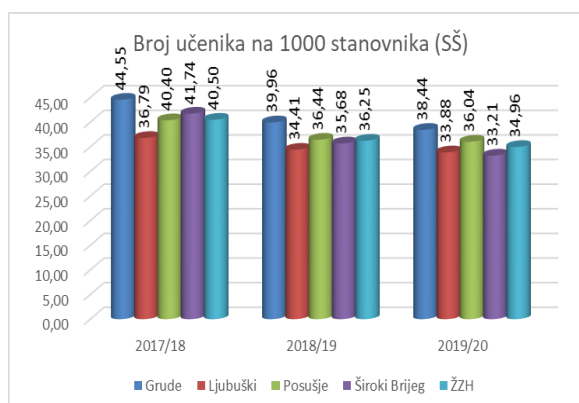

Slika 43- Broj upisanih učenika u srednju školu
(Izvor:FZS)

Kada promatramo broj učenika osnovnih škola na 1000 stanovnika, samo Široki Brijeg bilježi pozitivan trend, dok ostale općine i grad bilježe negativan trend. U srednjoškolskom obrazovanju, trend broja učenika na 1000 stanovnika je negativan za sve općine i gradove u ŽZH.

Slika 44- Broj učenika na 1000 stanovnika-OŠ
(Izvor:FZS)

Slika 45- Broj učenika na 1000 stanovnika – SŠ
(Izvor:FZS)

Iz pregleda podataka vidljivo je kako je broj učenika i osnovnog i srednjeg obrazovanja na 1000 stanovnika u ŽZH veći od prosjeka F BiH, koji u 2019./2020. školskoj godini iznosi 82 za osnovno, odnosno 33 sa srednjoškolsko obrazovanje.

Kultura

Prema podacima Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa u ŽZH ima 38 kulturno-umjetničkih društava, 6 klapa, te 46 udruga koje se bave zaštitom i promoviranjem kulture, kulturno-povijesne baštine te okoliša. Broj kulturnih djelatnika, tj. onih koji se bave kulturnim djelatnostima u ŽZH (književnici, umjetnici i sl.) prema procjeni je 150. Također, ŽZH ima 4 gradske/općinske i 4 samostanske knjižnice, 2 kulturna doma, 4 muzeja, 1 manja zbirka te 2 privatne galerije i 1 amatersko kazalište.

U ŽZH postoji oko 600 arheoloških lokaliteta od prapovijesti do novog vijeka, ali još uvijek nema jedinstvenog središnjeg Registra kulturno-povijesne i prirodne baštine. Također, u ŽZH je registrirano i 18 nacionalnih spomenika i 1 spomenik pod zaštitom UNESCO-a.

U institucionalnom i strateškom smislu još uvijek nije izrađena strategija razvoja kulturne politike, i nije uspostavljen učinkovit sustav upravljanja kulturnom-povijesnom baštinom.

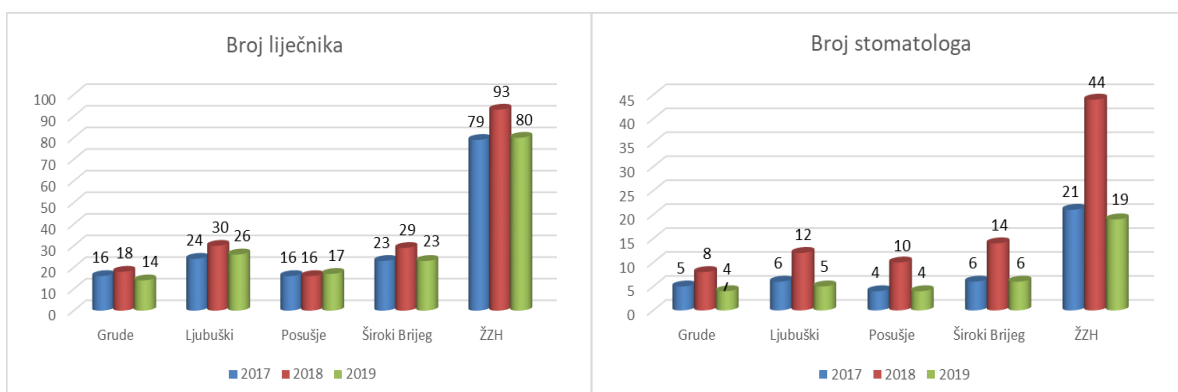
Nevladin sektor i mladi

Prema podacima iz Ministarstva pravosuđa i uprave ŽZH u 2019. godini je podneseno 37 zahtjeva za registraciju novih udruga, i 9 zahtjeva za brisanje udruga iz registra. U odnosu na 2017. godinu, u 2019. godini je 12 manje podnesenih zahtjeva za registraciju novih udruga, a 6 je zahtjeva više za brisanje udruga iz registra. Ukupan broj udruga koji se vode u registru Udruuga u ŽZH ima trend rasta kada promatramo razdoblje od 2017. do 2019. godine. Naime, u 2019. godini broj udruga koji se vode u registru je bio 907, dok je u 2018. godini bio 870, a u 2017. godini je bio 843. Znači u 2019. godini u odnosu na 2017. godinu došlo je do povećanja broja udruga za 7%. U ŽZH je registrirano 14 udruga mladih, te 4 lokalna vijeća i Vijeće mladih Županije Zapadnohercegovačke.

Na razini ŽZH ne postoji sustav potpore neprofitnim organizacijama, već se potpora neprofitnim organizacijama vrši kroz potpore pojedinih resora, odnosno kroz programe poticaja za kulturu i šport te socijalna davanja.

Zdravstvena zaštita

Broj liječnika u 2018. godini bilježi rast u odnosu na 2017. godinu, dok u 2019. godini bilježi pad u odnosu na 2018. godinu u svim općinama i gradovima. U sve tri promatrane godine najviše liječnika je bilo u Ljubuškom, a najmanje u Grudama. Broj stomatologa je u velikom padu u 2019. godini. Najveći pad broja stomatologa bilježi Široki Brijeg, a najmanji Grude.

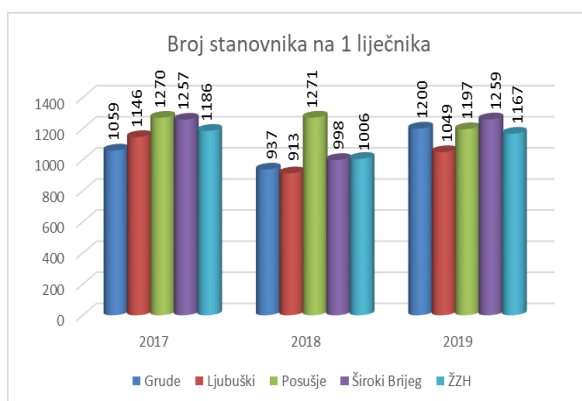

Slika 46-Broj liječnika (Izvor:FZS)

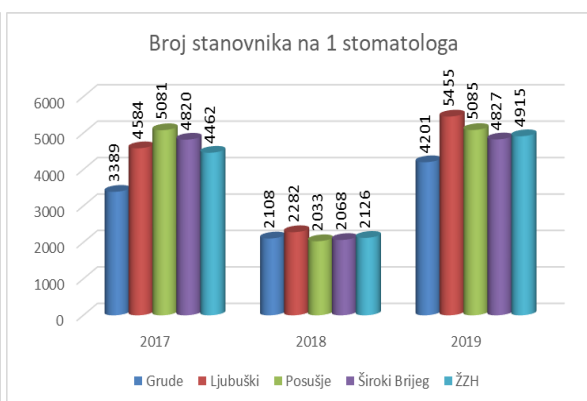
Slika 47-Broj stomatologa (Izvor:FZS)

Najveći broj stanovnika na jednog liječnika je kroz prve dvije promatrane godine bio u Posušju, a u 2019. godini najviše stanovnika na jednog liječnika ima Široki Brijeg. Najmanji broj stanovnika

na jednog liječnika u 2019. godini bilježi Ljubuški. Najveći broj stanovnika na jednog stomatologa u 2019. godini ima Ljubuški, a najmanji Grude.

Slika 48 - Broj stanovnika na 1 liječnika (Izvor:FZS)

Slika 49-Broj stanovnika na 1 stomatologa (Izvor:FZS)

Struktura osiguranika	2017	2018	2019
M	39.160	39.398	39.728
Ž	41.574	41.833	41.698
0-6	4.720	4.690	4.690
7-9	12.847	12.599	12.599
20-64	47.501	47.836	47.732
65+	15.674	16.183	16.055

Tabela 9-Broj i struktura osiguranika ŽZH (Izvor: Zavod za zdravstveno osiguranje ŽZH)

U prethodnoj tabeli prikazana je struktura i broj korisnika zdravstvenog osiguranja. Vidljivo je da je najveći broj osiguranika u dobi od 20-64 godine, a najmanje osiguranika je u dobi do 6 godina. Prema podacima Zavoda za zdravstveno osiguranje ŽZH za 2019. godinu, 87,20% stanovništva ŽZH je zdravstveno osigurano, 1,04% više nego u 2017. godini.

Socijalna zaštita

Broj korisnika stalne novčane pomoći je u padu kroz promatrano razdoblje. Od 2017. do 2019. godine broj korisnika stalne novčane pomoći smanjio se za 58 korisnika, a sredstva koja se izdvajaju za tu kategoriju su se smanjila za 54.240,00 KM u odnosu na prethodnu promatrano godinu. Broj korisnika jednokratne novčane pomoći je u porastu, i u 2019. godini broji 7 korisnika više nego prve promatrane godine. Iznos koji se izdvaja za ovu kategoriju je veći za 7.500 KM nego prve promatrane godine.

SOCIJALNA POMOĆ						
Kategorija	2017		2018		2019	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Stalna novčana pomoć	571	581.127,00	542	697.370,00	513	643.130,00
Jednokratna novčana pomoć	166	28.950,00	151	25.450,00	173	36.450,00

Napomena: ova prava financiraju se iz proračuna ŽZH

Tabela 10- Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Za kategoriju „Novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe“ izdvajana su sredstva sve tri godine promatranog razdoblja. I broj korisnika i iznos sredstava koji se izdvajaju su u porastu u odnosu na 2017. godinu. Također, za kategoriju „Osobna invalidnina“ kroz sve tri promatrane godine povećava se broj korisnika i sredstava koji se isplaćuju. U kategorijama „Prava za civilne žrtve rata“ i „Osposobljavanje za život i rad“ u zadnje dvije promatrane godine dolazi do smanjenja broja korisnika i iznosa sredstava koji se izdvajaju, a u kategorijama „Smještaj u drugu obitelj ili u ustanovu socijalne zaštite“ i „Novčana pomoć za pogrebne usluge za korisnike socijale“ došlo je do povećanja broja korisnika i iznosa sredstava koji se izdvajaju.

KATEGORIJE	POSEBNA PRAVA IZ OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE					
	2017		2018		2019	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe	1.667	3.665.545,00	1.703	3.759.280,00	1.745	3.855.732,00
Osobna invalidnina (NI)	1.941	2.106.164,00	1.974	2.160.370,00	2.016	2.220.573,00
Napomena: ova dva prava iznad financiraju se iz federalnog proračuna.						
Prava za civilne žrtve rata	65	249.114,08	65	244.258,00	62	228.364,38
Napomena: prava ČŽR financiraju se 30 % iz proračuna ŽZH, a 70 % iz federalnog proračuna						
Osposobljavanje za život i rad	88	120.360,00	93	143.280,00	67	104.760,00
Smještaj u drugu obitelj ili u ustanovu socijalne zaštite	140	1.175.757,55	159	1.262.509,23	162	1.325.859,43
Novčana pomoć za pogrebne usluge za korisnike socijale	28	4.200,00	18	2.700,00	28	4.200,00
Napomena: ova tri prava iznad financiraju se iz proračuna ŽZH						

Tabela 11- Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Kod porodiljnih naknada, u svim kategorijama dolazi do pada broja korisnika, no iznosi koji se izdvajaju za te kategorije su u porastu, osim za kategoriju „Jednokratna pomoć za opremu novorođenčeta“.

Kategorije	PORODILJNE NAKNADE					
	2017		2018		2019	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Naknada umjesto plaće zaposlenoj majci	177	785.168,63	191	851.568,28	178	1.012.303,02
Pomoć majci koja nije u radnom odnosu	404	290.500,00	433	532.500,00	383	610.400,00
Jednokratna pomoć za opremu novorođenčeta	709	293.900,00	756	315.000,00	727	295.500,00
Napomena1: ova prava financiraju se iz županijskog proračuna						
Napomena2: u javnom sektoru porodiljnu naknadu zaposlenim roditeljama isplaćuju poslodavci iz svojih sredstava tako da nemamo uvida u broj korisnika i iznose isplata.						
Napomena3: Ljubuški, Široki Brijeg i Grude također isplaćuju jednokratnu pomoć za opremu novorođenčeta u iznosu od 500,00 KM. Nemamo podataka o iznosu isplata.						

Tabela 12- Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Broj korisnika kategorije „Školarine i stipendije učenicima i studentima“ kao i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je u porastu u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu, i to 17 korisnika više, a 17.000KM više sredstava.

SUBVENCije, ŠKOLARINE I STIPEDIJE						
Kategorije	2017		2018		2019	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Subvencije smještaja u ustanove predškolskog odgoja	424	440.998,98	488	500.080,12	Ne posjedujemo podatke	413.593,11*
Školarine i stipendije učenicima i studentima	150	150.000,00	152	152.000,00	169	169.000,00

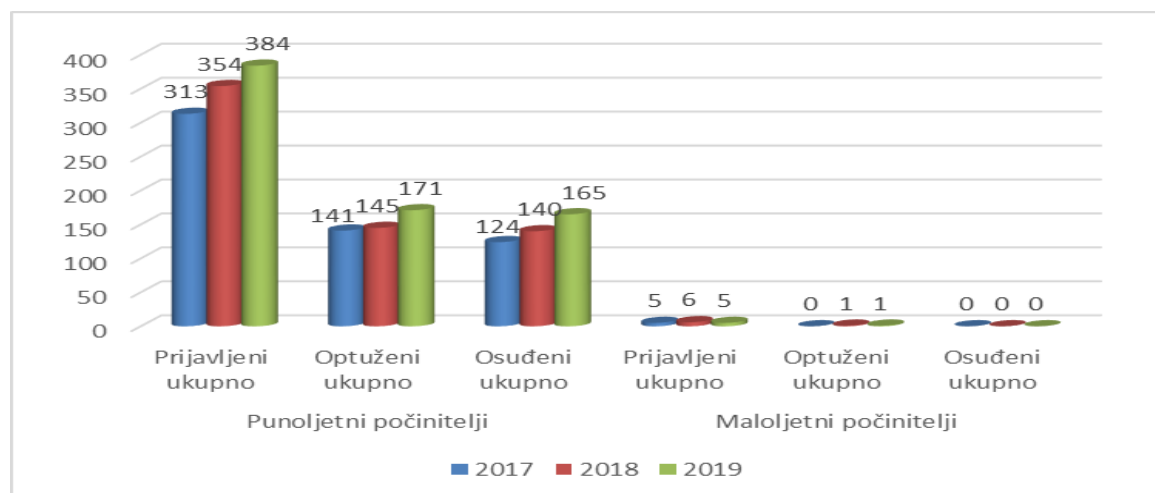
*Grad Široki Brijeg nije dostavio podatke o subvencijama u vrtiće
Napomena: sredstva za ove namjene izdvajaju se u općinskim proračunima

Tabela 13-Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Sigurnost

U segmentu sigurnosti, u promatranom razdoblju, bilježi se trend povećanja broja prijavljenih, optuženih i osuđenih punoljetnih počinitelja. Broj prijava punoljetnih počinitelja se povećao za 8,4%, broj optužbi se povećao za 18%, a broj osuđenih se povećao za 17,8% u odnosu na prethodnu godinu.

Broj prijava maloljetnih počinitelja se smanjio. U prethodnoj godini je bilo 6 prijavljenih, a u 2019. godini je jedan maloljetni počinitelj manje.

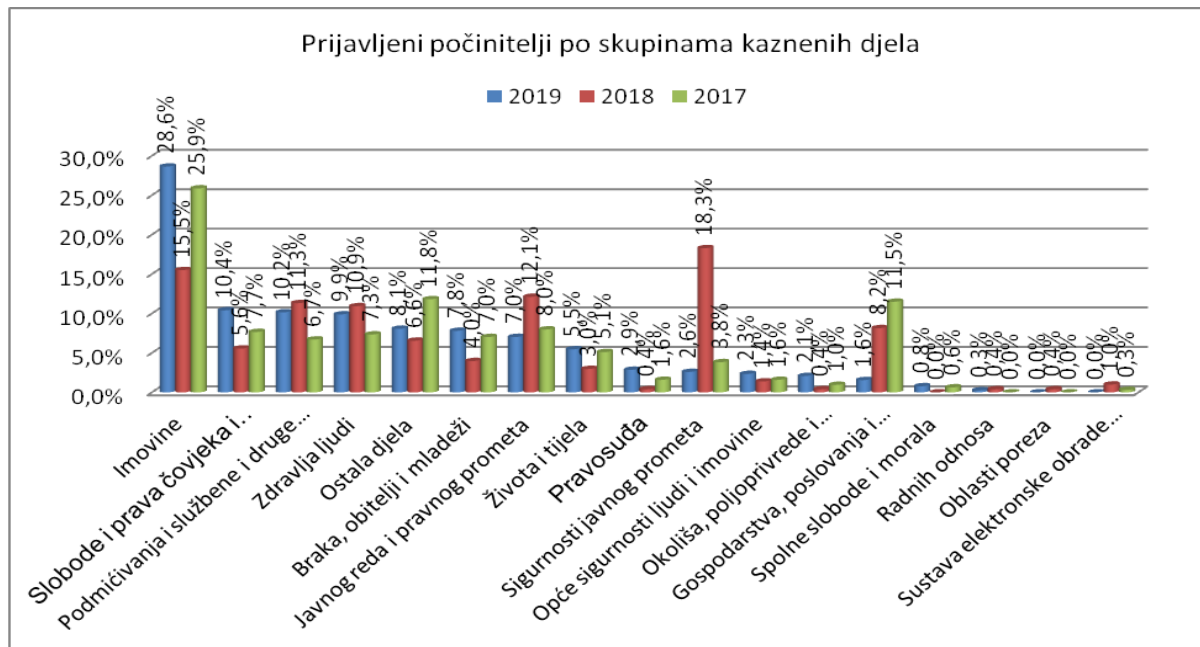

Slika 50-Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih počinitelja (Izvor:FZS)

Od ukupnog broja prijavljenih, optuženih i osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela u 2019. godini bilo je 6,5% žena u skupini prijavljenih, 2,9% u skupini optuženih i 3% u skupini osuđenih za počinjenje kaznenog djela. Udio žena u skupini optuženih i u skupini osuđenih se drastično smanjio u odnosu na 2017. godinu. Naime, udio optuženih žena za počinjenje kaznenog djela u 2017. godini bio je 10,6%, dok je u 2019. godini bio 2,9%. U skupini osuđenih je u 2017. godini bilo 12,1% žena, dok je u 2019. godini taj udio iznosio samo 3%.

Po skupinama kaznenih djela, u 2019. godini najviše je prijavljenih počinitelja kaznenih djela u skupini kaznenih djela vezanih za imovinu 28,6%, slobode i prava čovjeka i građanina 10,4%,

podmičivanja službene i druge odgovorne osobe 10,2%, zdravlja ljudi 9,9% i ostala kaznena djela 8,8%. U odnosu na 2018. i 2017. godinu najviše je došlo do povećanja broja prijavljenih počinitelja u skupini imovinskih i kaznenih djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina. A najveći pad udjela broja prijavljenih počinitelja kaznenih djela je zabilježen u skupini gospodarstva i sigurnosti javnog prometa. Na primjer u segmentu sigurnosti javnog prometa udio prijavljenih kaznenih djela je manji za 15,7%.

Slika 51-Prijavljeni počinitelji po skupinama kaznenih djela (Izvor:FZS)

2.4. Okoliš i infrastruktura

Ovo poglavlje daje kratki pregled prometne i komunalne infrastrukture u ŽZH. Pregled je urađen na temelju prikupljenih statističkih podataka, kao i informacija dostavljenih od općina i gradova. Kao što je vidljivo iz Tabele 14, ukupna dužina regionalnih putova iznosi 148 km i najviše ih se nalazi u Posušju, a najmanje u Širokom Brijegu. Magistralnih putova je ukupno 107 km, a njih je najviše u Ljubuškom, a najmanje u Grudama.

PROMETNA INFRASTRUKTURA (u km)				
	<i>Površina u km²</i>	<i>Željezničke pruge</i>	<i>Magistralni putovi</i>	<i>Regionalni putovi</i>
<i>Općina Grude</i>	221	0	18	31
<i>Grad Ljubuški</i>	293	0	37	42
<i>Općina Posušje</i>	461	0	25	60
<i>Grad Široki Brijeg</i>	388	0	27	15
ŽZH	1.363	0	107	148
FBiH	26.110	695	2.008	2.689

Tabela 14-Prometna infrastruktura (Izvor: FZZPR)

Prema podacima dostavljenim od općina i gradova dužina lokalnih putova u ŽZH u 2019. godini iznosi oko 1.141 km, a najviše ih se nalazi u Ljubuškom, zatim u Posušju, pa u Širokom Brijegu. Najmanje lokalnih cesta je u Grudama. Od ukupne dužine lokalnih cesta oko 11,13% ih još uvijek nije asfaltirano. Najviše lokalnih cesta koje nisu asfaltirane nalazi se u Grudama.

Na temelju prikupljenih podataka od općina i gradova napravljen je pregled stanja komunalne odnosno vodovodne i kanalizacijske infrastrukture. Kada promatramo komunalnu infrastrukturu možemo vidjeti kako u ŽZH ima ukupno izgrađeno 781 km vodoopskrbnog sustava koji uključuje i primarnu i sekundarnu mrežu. Na vodoopskrbni sustav je priključeno 19.853 domaćinstava, što čini 79,16% od ukupnog broja domaćinstava (prema popisu stanovništva iz 2013. godine broj domaćinstava je 25.081).

Ukupna dužina izgrađene kanalizacijske mreže u ŽZH je 47 km, a u cijeloj županiji na mrežu je priključeno 4.176 domaćinstava, što čini oko 17% pokrivenog stanovništva.

INFRASTRUKTURA		2017	2018	2019
PUTNA INFRASTRUKTURA	Lokalni putovi (ukupno u km)	1.111	1.111	1.141
	Neasfaltirani putovi (ukupno u km)	185	130	127
KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	Vodoopskrbni sustav (dužina u km)	743	749	781
	Broj priključaka	19.091	19.170	19.853
	Pokrivenost stanovništva (%)	76,12	76,43	79,16
	Kanalizacijski sustav (dužina u km)	29,2	45,5	47,0
	Broj priključaka	3.320	3.420	4.176
	Pokrivenost stanovništva (%)	13	14	17

Tabela 15– Komunalna infrastruktura (Izvor: Općine i gradovi)

ŽZH je u 2019. godini krenula s izradom Plana upravljanja otpadom koji bi se trebao usvojiti u 2020. godini, te bi se stvorila podloga da se na sustavan način upravlja otpadom, a što za sada još uvijek nije uspostavljeno. Naime, ŽZH je u potpunosti oslonjena na regionalnu deponiju u Mostaru, koja je tijekom 2019. godine u nekoliko navrata bila blokirana što je otežalo prikupljanje i odvoz otpada iz ŽZH.

Za potrebe ovog izvješća prikupljeni su podaci od općina i gradova o količinama otpada i broju korisnika usluga odvoza. Podaci su dostupni samo za 2019. i 2018. godinu. Broj korisnika usluga odvoza otpada na razini ŽZH se u 2019. godini povećao za 24%, te se posljedično povećala i količina prikupljenog otpada. Sustav recikliranja još uvijek nije uspostavljen ali se vrši otkup sekundarnih sirovina čija se količina u 2019. godini smanjila u odnosu na 2018. godinu.

Što se tiče pokrivenosti prikupljanjem otpada ona u 2019. godini iznosi 90% i povećana je 1% u odnosu na 2018. godinu.

UPRAVLJANJE OTPADOM	2018	2019
Broj korisnika usluge odvoza	11110	14666
Pokrivenost stanovništva (%)	44%	58%
Količina prikupljenog otpada (u tonama)	19127	19878
Recikliranje (u tonama)	1843	1020
Pokrivenost u %	88,7	90

Tabela 16-Upravljanje otpadom (Izvor: Općine i gradovi)

3. Sustav upravljanja razvojem

U ovom poglavlju prikazano je stanje institucionalnih kapaciteta u kontekstu upravljanja razvojem s preporukama za njihovo unaprjeđenje. Kratki pregled institucionalnih kapaciteta odnosi se na županijsku i lokalnu razinu. Pod institucionalnim kapacitetima podrazumijevaju se ljudski, organizacijski i financijski kapaciteti za razvoj.

3.1. Organizacijski kapaciteti

Postojeći organizacijski kapaciteti u kontekstu upravljanja razvojem u ŽZH koji su još u prethodnom razdoblju uspostavljeni su funkcionalni i njih čine Ured Vlade Županije Zapadnohercegovačke za europske integracije, Javna ustanova Razvojna agencija Županije Zapadnohercegovačke - HERAG te Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Županiji Zapadnohercegovačkoj i Županijski odbor za razvoj kao razvojna tijela sa savjetodavnom funkcijom. Također, postoje i sektorska razvojna tijela Odbor za ruralni razvitak Županije Zapadnohercegovačke i Odbor za razvoj turizma Županije Zapadnohercegovačke. Međutim, u kontekstu upravljanja razvojem u ŽZH posebnu pozornost potrebno je posvetiti izgradnji i jačanju provedbenih kapaciteta u smislu implementacije razvojnih prioriteta i mjera. U tom pogledu, na županijskoj razini još uvijek nisu uspostavljene funkcionalne organizacijske jedinice za upravljanje projektima, u ključnim resorima kao što je obrazovanje, gospodarstvo, zdravstvo i okoliš. Primarni zadatak tih jedinica bi trebali biti izrada projektnih prijedloga i upravljanje projektima.

Lokalna samouprava, odnosno općine i gradovi, dijelom su prilagodile svoje ustrojbene strukture na način da su formirale tijela za upravljanje razvojem (JURA) ili su formirale razvojne timove koje vrše poslove koordinacije razvojnih aktivnosti. Međutim, još uvijek ta tijela i timovi nisu u potpunosti popunjeni ili formalizirani.

3.2. Ljudski kapaciteti

Ljudski kapaciteti u kontekstu razvoja i razvojnih procesa predstavljaju sada već kronični nedostatak u ŽZH. Ovo je posebno izraženo na razini županijskih tijela uprave gdje ne postoji dovoljan broj ljudi koji je u okviru svog radnog mjesta zadužen ili se barem na izravan način može uključiti u razvojne procese, kao što su strateško planiranje, priprema i provedba projekata te programiranje sredstava, posebice sredstava iz EU fondova. Kod postojećih kapaciteta veliki je nedostatak nepoznavanje engleskog jezika koji je radni jezik kada se radi na pripremi razvojnih projekata iz EU ili drugih fondova. Također, važno je naglasiti da je u kontekstu izgradnje ljudskih kapaciteta za pripremu i provedbu projekata i dalje ograničavajući čimbenik postojeća visina plaća državnih službenika, odnosno nemogućnost motiviranja ljudi koji su zaduženi za pripremu ili provedbu projekta.

Sveukupno gledano, kada govorimo o županijskim tijelima uprave ključni identificirani nedostaci kod postojećih kapaciteta, kao i na institucionalnoj razini, su sljedeći:

- nedovoljno poznavanje engleskog jezika
- nepostojanje kapaciteta ili sredstava za prijevod dokumenata na engleski i s engleskog jezika
- nedovoljna informatička pismenost državnih službenika
- nedovoljna informiranost institucionalnog vodstva o dostupnim izvorima financiranja razvojnih projekata
- nedovoljna motivacija postojećeg osoblja za rad u području razvojnih projekata i EU integracija (bilo iz razloga niskih plaća odnosno nedostatka stimulacija, bilo iz razloga nepostojanja interesa za timski rad unutar institucije, „ne može sve raditi jedna osoba“)

- neprepoznavanje potreba za jačanjem kapaciteta u okviru navedenih poslova od rukovoditelja tijela uprave
- nedovoljna podrška rukovoditelja predstavnicima tijela u obavljanju navedenih poslova koji često nose i određenu dozu odgovornosti
- nedostatak mladog kadra u državnoj službi
- slaba interinstitucionalna koordinacija.

U pogledu osiguranja ljudskih kapaciteta na poslovima planiranja i izrade razvojnih projekata u ŽZH se svake godine za sve zainteresirane državne službenike, ali i predstavnike civilnog i privatnog sektora, organiziraju obuke na temu pripreme projektnih prijedloga u kontekstu EU i drugih međunarodnih fondova. Međutim, evidentno je da je ovome pitanju potrebno pristupiti planski i na sustavan način. Uspostavljanje adekvatnog sustava edukacije doprinijela bi unaprjeđenju znanja i vještina u području izrade projektnih prijedloga u institucijama, posebno u kontekstu europskih integracija i dostupnih pretprijetnih fondova za čije je korištenje potrebno pravodobno pripremiti kvalitetne projekte.

3.3. Financijski kapaciteti

Na razini ŽZH još uvijek nije uspostavljen sustav financiranja ili sufinanciranja projekata koji su odobreni kroz EU fondove ili kroz druge međunarodne programe, a koji se provode u ŽZH. Naime, zaključno s 2019. godinom u ŽZH su završile ili su pri kraju provedbe 4 projekta koja su financirana iz EU fondova (prekogranična suradnja), ukupne vrijednosti oko 3,6 milijuna KM nepovratnih sredstava. Također, zaključno sa 2019. godinom započela su s provedbom, odnosno potpisana su 3 ugovora za projekte iz programa prekogranične suradnje ukupne vrijednosti oko 2 milijuna KM, te je zaključno s 2019. godinom preliminarno odobreno dodatna 3 projekta iz Programa prekogranične suradnje za koje se očekuje potpisivanje ugovora u 2020. godini, ukupne vrijednosti oko 3 milijuna KM. Nositelji ovih projekata su uglavnom općine i gradovi iz ŽZH, Javna ustanova Razvojna agencija Županije Zapadnohercegovačke - HERAG, Dom zdravlja Ljubuški, Zavod za javno zdravstvo ŽZH, Ured Vlade Županije Zapadnohercegovačke za europske integracije, te nevladina organizacija Udruga EKO ZH.

Pored ovih ključnih i većih projekata u ŽZH je tijekom 2019. godine završeno ili je pokrenuto niz manjih projekata koji su provedeni od strane općina i gradova, nevladinih organizacija ili privatnog sektora.

U pravilu, svi ovi projekti zahtijevaju određeno sufinanciranje od minimalno 15% ili čak vlastito predfinanciranje aktivnosti. Samo je u 2019. godini za uspješan završetak 3 projekta bilo potrebno osigurati predfinanciranje u iznosu većem od 1,5mil. KM. S obzirom da nema uspostavljene sheme za sufinanciranje razvojnih projekata, korisnici su prinuđeni koristiti kreditne aranžmane kod komercijalnih banaka kako bi uspješno završili planirane aktivnosti.

Analizom proračuna ŽZH za razdoblje od 2017. do 2019. godine na proračunskoj stavci „Tekući prijenosi za projekte EU (s podračuna)“ nisu predviđena sredstva. Naime, teret sufinanciranja projekata je izravno na nositeljima projekata i njihovim partnerima. U tom pogledu se javlja potreba za uspostavljanjem određene financijske sheme za sufinanciranje projekata, ne samo javnog sektora, već i privatnog, te neprofitnog sektora, odnosno udruga.

4. Pregled provedbe Strategije razvitka ŽZH za 2019. godinu

Strategija razvitka ŽZH usvojena je 2013. godine i ŽZH je bila prva županija u F BiH koja je izradila Strategiju razvitka sukladno Metodologiji za integrirano planiranje lokalnog razvoja ili MIPRO metodologiji. Sastavni dio procesa provedbe Strategije je i praćenje njezine provedbe. Struktura i sadržaj pregleda provedbe Strategije preporučeni su Smjernicama za izvještavanje i planiranje koji su izrađeni uz potporu UNDP ILDP projekta u 2017. godini, kao zajedničkog projekta Vlade Švicarske i UNDP-a BiH, a u sklopu pružanja tehničke pomoći županijama u procesu strateškog planiranja i upravljanja razvojem. Nositelj izrade pregleda provedbe Strategije je Ured Vlade Županije Zapadnohercegovačke za europske integracije, a izrada pregleda pokrenuta je slanjem obrazaca članovima ŽOR-a te institucijama sa županijske razine.

4.1. Struktura Strategije razvitka ŽZH

Strategija ima 3 strateška cilja i 15 prioriternih ciljeva u okviru kojih se predviđene 42 razvojne mjere. Pregled Strateških i prioriternih ciljeva prikazan je u Tabeli 17.

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITENI CILJEVI
Strateški cilj 1: Ekonomski jaka županija	1.1. Konkurentno, malo i srednje poduzetništvo
	1.2. Povoljna ulagačka klima u županiji
	1.3. Organizirani za osvajanje novih tržišta
	1.4. Stvoreni prepoznatljivi proizvodi
	1.5. Iskorištenje postojećih potencijala
Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija	2.1. Socijalno zbrinute i društveno uključene nezaposlene osobe
	2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada
	2.3. Socijalno zbrinute, zaposlene i društveno povezane osobe s invaliditetom, osobe s posebnim potrebama i ugrožene osobe
	2.4. Održana kulturna tradicija i športsko/rekreativna uključenost
	2.5. Spriječena ovisnost
	2.6. Povećan natalitet
Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija	3.1. Usuglašeni pravni propisi
	3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš
	3.3. Aktivan sustav pripreme, implementacije i praćenja projekata
	3.4. Smanjena korupcija

Tabela 17-Pregled strateških i prioriternih ciljeva

4.2. Kratki sažetak Revidiranog Akcijskog plana 2018-2020.

Za operativnu provedbu Strategije razvoja u prethodnom razdoblju provedbe strategije izrađena su tri operativna plana:

1. Trogodišnji Operativni plan 2014.-2016.
2. Trogodišnji Operativni plan 2017.-2019.
3. Trogodišnji Operativni plan 2018.-2020.

Za 2019. godinu je izvršena revizija Trogodišnjeg Operativnog plana 2018. – 2020. Revidiranje Akcijskog plana 2018. - 2020. polučilo je rezultat od **113** projekata, od kojih je zadržano **105** prvobitnih projekata koji su uključeni u trogodišnji Akcijski plan 2018. - 2020. za provedbu

Strategije razvitka ŽZH za razdoblje 2014. - 2020. Jedan od projekata je, uvidom u prijedloge novih inicijativa od nadležnih tijela, imenovan kao redovita aktivnost toga tijela, tako da se spomenuti projekt više ne nalazi na listi planiranih u Akcijskom planu 2018.-2020.

Kroz Alat predviđen za strateško planiranje, u procesu ažuriranja prikupljeno je **8 novih** projekata, od kojih su **4** iz sektora obrazovanja, **1** iz sektora uprave, **1** iz sektora socijale, **1** iz sektora sporta i **1** iz sektora zdravstva.

Revidiranje Akcijskog plana 2018. - 2020. zadržava sadržaj po pitanju zadanih smjernica sadržaja, plan je zadržao 15 prioriteta, 32 razvojne mjere, te 113 razvojnih projekata i aktivnosti razvrstanih po razvojnim mjerama i prioritetnim ciljevima. Najviše je projekata planiranih u Strateškom cilju 3: Učinkovito organizirana županija 41, te potom u Strateškom cilju 1: Ekonomski jaka županija 37, dok je u Strateškom cilju 2: Društveno odgovorna županija 35 projekata.

4.3. Ukupan pregled provedbe Strategije za 2019. godinu

U kontekstu Revidiranog akcijskog plana 2018-2020, u 2019. godini je završeno 5 projekata, dok se u 54 projekta provode razvojne aktivnosti, odnosno projekti/aktivnosti su još uvijek u tijeku. Također, uz inicijalno planiranih 113 projekata u akcijskom planu, prikupljanjem informacija identificirano je 7 novih projekata koji su pokrenuti ili provedeni. Aktivnosti su provedene na razini županije te općina i gradova i usklađeni su s razvojnim mjerama, prioritetima i ciljevima, odnosno doprinose ispunjavanju ciljeva definiranih u strategiji.

U Strateškom cilju 3 Učinkovito organizirana županija su 44 projekata, od kojih su 3 nova koja se ne nalaze u akcijskom planu. Najviše je projekata u Prioritetnom cilju 3.1. Usuglašeni pravni propisi (21) i Prioritetnom cilju 3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš (16).

U Strateškom cilju 1 Ekonomski jaka županija je 38 projekata, od kojih je 1 novi projekat koji se ne nalazi u akcijskom planu. Najviše ih je u Prioritetnom cilju 1.5. Iskorištavanje postojećih potencijala (17).

U Strateškom cilju 2 Društveno odgovorna županija je 38 projekata, od kojih su 3 nova koja se ne nalaze u akcijskom planu. Najviše ih je u Prioritetnom cilju 2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada (18) projekata, te Prioritetno cilju 2.4. Održana kulturna tradicija i športsko/rekreativna uključenost (12).

Ciljevi	Broj projekata
SC1: Ekonomski jaka županija	38
PC 1.1: Konkurentno malo i srednje poduzetništvo	3
PC 1.2: Povoljna ulagačka klima u županiji	9
PC 1.3: Organizirani za osvajanje novih tržišta	1
PC 1.4: Stvoreni prepoznatljivi proizvodi	8
PC 1.5: Iskorištenje postojećih potencijala	17
SC2: Društveno odgovorna županija	38
PC 2.1: Socijalno zbrinute i društveno uključene nezaposlene osobe	1
PC 2.2: Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada	18
PC 2.3: Socijalno zbrinute i zaposlene ili društveno povezane osobe s invaliditetom ili osobe s posebnim potrebama	5
PC 2.4: Održana kulturna tradicija i športsko/rekreativna uključenost	12
PC 2.5: Spriječena ovisnost (nedozvoljene supstance, igre na sreću i slično)	1
PC 2.6: Povećan natalitet	1
SC3: Učinkovito organizirana županija	44

PC 3.1: Usuglašeni pravni propisi	21
PC 3.2: Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš	16
PC 3.3: Aktivan sustav pripreme implementacije i praćenja projekata	6
PC 3.4: Smanjena korupcija	1

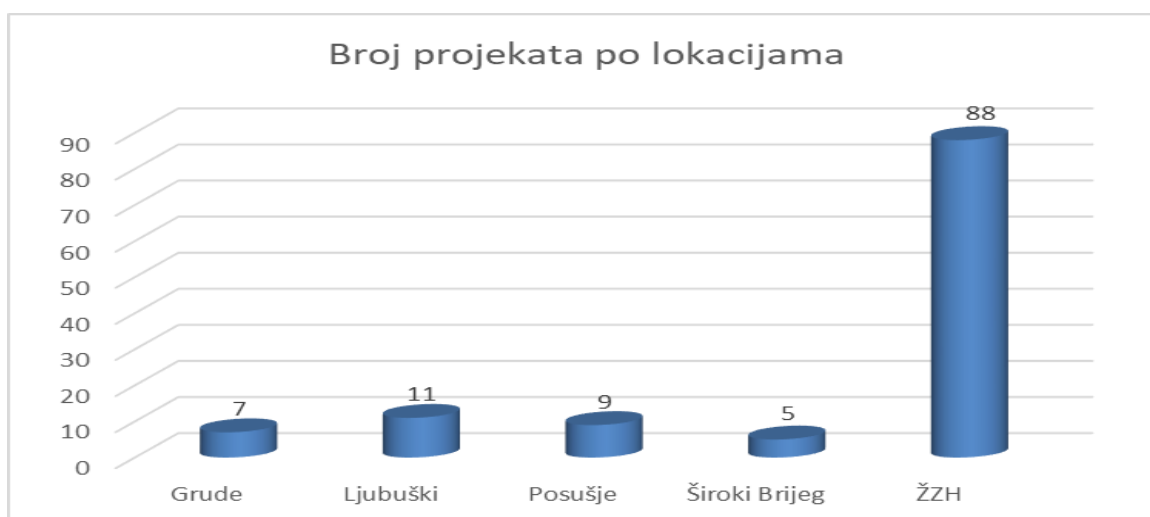
Tabela 18 -Pregled broja projekata po strateškim i prioritetnim ciljevima

Kada analiziramo planiranje i provedbu projekata po sektorima, možemo vidjeti kako je najviše projekata u sektoru Uprave njih 20, zatim u sektoru obrazovanja i srednjeg i malog poduzetništva, po 16 projekata. Najmanje projekata je u sektorima zdravstva i tržišta rada, po 2 projekta.

Slika 52-Broj provedenih projekata po sektorima (Analiza ureda)

Analizirajući na temelju dostavljenih informacija o planiranju i provedbi projekata po lokacijama gdje su projekti provedeni, najviše projekata, točnije njih 11 je u Ljubuškom. Posušje broji 10 projekata, Grude 7, a Široki Brijeg 5 projekata. Projekata koji uključuju i obje općine i oba grada je 88.

Slika 53-Broj projekata po lokacijama (Analiza ureda)

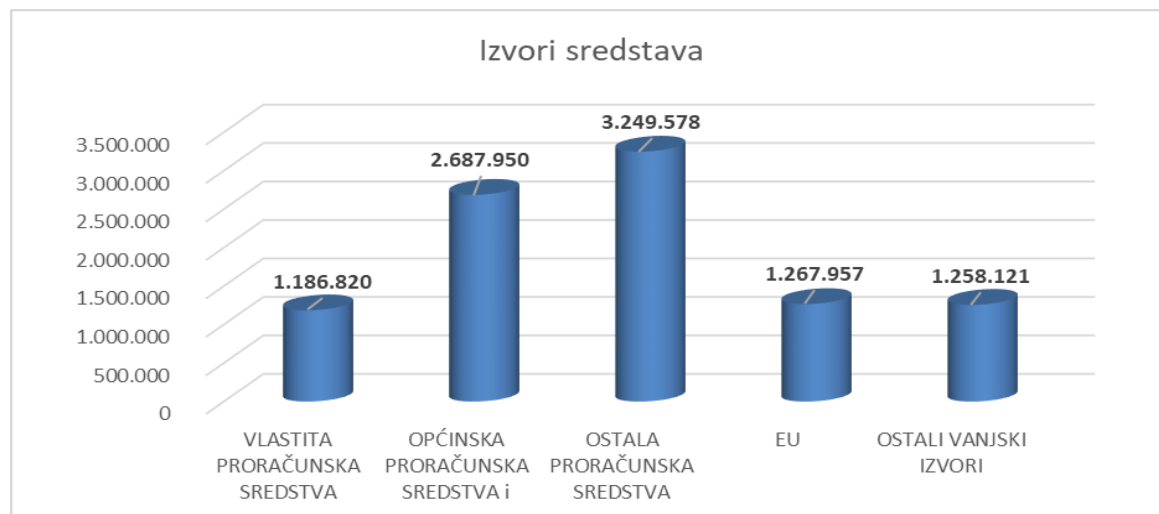
4.4. Pregled financijskih ulaganja za 2019. godinu

U 2019. godini ukupno je 120 projekata, od kojih je 7 novih koji se ne nalaze u aktualnom akcijskom planu. Ukupna vrijednost provedenih aktivnosti, odnosno financijskih ulaganja je 9.650.427 KM. Najviše financijskih ulaganja bilo je u okviru Strateškog cilja 3 Učinkovito organizirana županija s 4.843.675 KM, te u Strateškom cilju 1 Ekonomski jaka županija 4.044.383 KM, a najmanje u Strateškom cilju 2 Društveno odgovorna županija 762.369 KM.

Slika 54-Pregled uložениh sredstava po strateškim ciljevima (Analiza ureda)

Najviše financijskih sredstava uloženo je iz ostalih proračunskih sredstava, što podrazumijeva razinu F BiH 3.249.578 KM, zatim iz općinskih proračunskih sredstava 2.687.950 KM. Najmanje uložениh sredstava dolazi iz vlastitih proračunskih sredstava, 1.186.820 KM.

Slika 55- Visina financijskih ulaganja po izvorima financiranja (Analiza ureda)

Pregled visine uložениh sredstava po strateškim ciljevima detaljnije je prikazan u Tabeli 19. Kako je vidljivo, u sklopu Strateškog cilja 1 najviše sredstava je uloženo iz općinskih proračuna i EU fondova. U strateškom cilju 2 najviše sredstava je uloženo iz općinskih proračuna i drugih proračunskih sredstava, a u Strateškom cilju 3 najviše uložениh sredstava je iz drugih proračunskih sredstava.

STRATEŠKI CILJ	VLASTITI PRORAČUN	OPĆINSKI PRORAČUN	DRUGI PRORAČUNSKI IZVORI	EU FONDOVI	VANJSKI IZVORI
EKONOMSKI JAKA ŽUPANIJA	150.842	1.409.464	717.030	1.267.957	499.091
DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA	140.000	311.945	270.424	0	40.000
UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA	895.978	966.541	2.262.125	0	719.030
UKUPNO	1.186.820	2.687.950	3.249.579	1.267.957	1.258.121

Tabela 19- Pregled uloženih financijskih sredstava po strateškim ciljevima (Analiza ureda)

Strateški cilj 1: Ekonomski jaka županija

U okviru ovog strateškog cilja planirano je 37 projekata, i 1 je novi projekat, u sklopu 5 prioriteta čija je ukupna vrijednost 4.044.383,00 KM. Detaljan prikaz financijskih ulaganja po prioritetima SC1 prikazan je u Tabeli broj 20.

Broj projekata	Prioriteti	UKUPNO
3	<i>1.1. Konkurentno, malo i srednje poduzetništvo</i>	0
9	<i>1.2. Povoljna ulagačka klima</i>	1.782.349
1	<i>1.3. Organizirani za osvajanje novih tržišta</i>	0
8	<i>1.4. Stvoreni prepoznatljivi proizvodi</i>	420.000
17	<i>1.5. Iskorištenje postojećih potencijala</i>	1.842.034
38	UKUPNO	4.044.383

Tabela 20- Visina ukupno uloženi sredstava po prioritetima Strateškog cilja 1 (Analiza ureda)

Visina uloženi sredstava po prioritetima i izvorima detaljno je prikazana u Tabeli 21 gdje je vidljivo da je najviše sredstava uloženo iz EU fondova, i to u prioritetnom cilju Iskorištavanje postojećih potencijala, u sektoru razvoja turizma.

Broj proj.	Prioriteti	Vlastiti proračun	Općinski proračun	Drugi proračunski izvori	EU fondovi	Vanjski izvori
3	<i>1.1. Konkurentno, malo i srednje poduzetništvo</i>	0	0	0	0	0
9	<i>1.2. Povoljna ulagačka klima</i>	53.592	569.040	517.030	303.688	339.000
1	<i>1.3. Organizirani za osvajanje novih tržišta</i>	0	0	0	0	0
8	<i>1.4. Stvoreni prepoznatljivi proizvodi</i>	50.000	170.000	200.000	0	0
17	<i>1.5. Iskorištenje postojećih potencijala</i>	47.250	670.424	0	964.269	160.091
38	UKUPNO	150.842	1.409.464	717.030	1.267.957	499.091

Tabela 21- Visina uloženi sredstava po prioritetima u okviru Strateškog cilja 1 i izvorima sredstava (Analiza ureda)

Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija

U okviru strateškog cilja 2 Društveno odgovorna županija planirano je 35 projekata, i 3 su nova projekta u sklopu 6 prioriteta čija je ukupna vrijednost 762.369,00 KM. Detaljan prikaz financijskih ulaganja po prioritetima prikazan je u Tabeli 22. Vidljivo je kako je najviše sredstava uloženo u prioritet 2.2 Usklađene potrebe i ponude na tržištu rada.

Broj proj.	Prioriteti	UKUPNO
1	2.1. Socijalno zbrinute i društveno uključene nezaposlene osobe	0
18	2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada	574.684
5	2.3. Socijalno zbrinute, zaposlene i društveno povezane osobe s invaliditetom, osobe s posebnim potrebama i ugrožene osobe	140.000
12	2.4. Održana kulturna tradicija i športsko/rekreativna uključenost	47.685
1	2.5. Spriječena ovisnost	0
1	2.6. Povećan natalitet	0
38	UKUPNO	762.369

Tabela 22- Visina ukupno uloženi sredstava po prioritetima Strateškog cilja 2 (Analiza ureda)

Visina uloženi sredstava po prioritetima i izvorima u okviru Strateškog cilja 2 detaljno je prikazan u Tabeli 23, gdje je vidljivo da je najviše sredstava uloženo iz općinskih proračuna, i to u prioritetnom cilju 2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada.

Broj proj.	Prioriteti	Vlastiti proračun	Općinski proračun	Drugi pror. izvori	EU fondovi	Vanjski izvori
1	2.1. Socijalno zbrinute i društveno uključene nezaposlene osobe	0	0	0	0	0
18	2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada	0	297.446	237.238	0	40.000
5	2.3. Socijalno zbrinute, zaposlene i društveno povezane osobe s invaliditetom, osobe s posebnim potrebama i ugrožene osobe	140.000	0	0	0	0
12	2.4. Održana kulturna tradicija i športsko/rekreativna uključenost	0	14.499	33.186	0	0
1	2.5. Spriječena ovisnost	0	0	0	0	0
1	2.6. Povećan natalitet	0	0	0	0	0
38	UKUPNO	140.000	311.945	270.424	0	40.000

Tabela 23- Visina uloženi sredstava po prioritetima u sklopu Strateškog cilja 2 i izvorima sredstava (Analiza ureda)

Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija

U okviru Strateškog cilja 3 Učinkovito organizirana županija, planiran je 41 projekat, i 1 je novi projekat u sklopu 4 prioritetna cilja, čija je ukupna vrijednost 4.843.675,00 KM. Detaljan prikaz financijskih ulaganja prikazan je u Tabeli 24. Iz tabele je vidljivo da je najviše sredstava uloženo u Prioritetni cilj 3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš, i to 4.819.675,00 KM.

Broj proj.	Prioriteti	UKUPNO
21	3.1. Usuglašeni pravni propisi	24.000
16	3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš	4.819.675
6	3.3. Aktivan sustav pripreme, implementacije i praćenja projekata	0
1	3.4. Smanjena korupcija	0
44	UKUPNO	4.843.675

Tabela 24-Visina ukupno uloženi sredstava po prioritetima Strateškog cilja 3. (Analiza ureda)

Visina uloženi sredstava po prioritetima i izvorima u okviru Strateškog cilja 3 detaljno je prikazana u Tabeli 25, gdje je vidljivo da je najviše sredstava uloženo iz drugih proračunskih sredstava, što uključuje i sredstva F BiH, i to u prioritetni cilj 3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš. Također, u istom prioritetu je značajan dio sredstava uloženo iz općinskog proračuna i vlastitih proračunskih sredstava.

Broj proj.	Prioriteti	Vlastiti proračun	Općinski proračun	Drugi pror. izvori	EU fondovi	Vanjski izvori
21	3.1. Usuglašeni pravni propisi	24.000	0	0	0	0
16	3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš	871.978	966.541	2.262.125	0	719.030
6	3.3. Aktivan sustav pripreme, implementacije i praćenja projekata	0	0	0	0	0
1	3.4. Smanjena korupcija	0	0	0	0	0
44	UKUPNO	895.978	966.541	2.262.125	0	719.030

Tabela 25- Visina uloženi sredstava po prioritetima u sklopu Strateškog cilja 3 i izvorima sredstava (Analiza ureda)

4.5. Pregled ostvarenja ciljeva

U ovom poglavlju se prikazuje ostvarenje strateških i prioritetnih ciljeva od usvajanja strategije do izrade ovog izvješća. Cilj je izvršiti djelomičnu evaluaciju ostvarenja strategije na razini pokazatelja. S obzirom da je srednjoročna evaluacija strategije, koja je provedena u 2017. godini, utvrdila kako sustav pokazatelja nije dobar te je teško pratiti ostvarenje strateških i prioritetnih ciljeva temeljem prvotno definiranih pokazatelja, u ovom se izvješću prikazuje stupanj ostvarenja strateških ciljeva temeljem pokazatelja koji se mogu pratiti. Također, uzeta je u obzir preporuka za izmjenu određenih pokazatelja pa će se prikazati njihova ispunjenost na temelju preporučenih pokazatelja.

Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija - Ovaj cilj definira tri ključna pokazatelja kroz koje se treba manifestirati ispunjenje ovog cilja. Naime, ovim strateškim ciljem je planirano ispunjenje pokazatelja sa njihovim vrijednostima, kako je prikazano u Tabeli 26.

Pokazatelji za Strateški cilj 1-Ekonomski jaka županija	2017	2018	2019
Povećanju izvoza s 260 milijuna KM u 2011. godini, na najmanje 500 milijuna KM u 2020. godini.	516.576,00	571.983,00	626.515,00
Najmanje 20 milijuna KM investicija u nova poduzeća, ili povećanje kapitala postojećih tvrtki, godišnje od 2017. godine na dalje.	1.827.327.053	2.095.882.891,00	2.303.851.316,00
Smanjenje nezaposlenosti za 2,5% godišnje od 2017. godišnje dalje.	10.901	10.820	10.492

Tabela 26- Pokazatelji ostvarenja Strateškog cilja 1 (Analiza Ureda)

Iz gornje tabele se može vidjeti da svi planirani pokazatelji imaju pozitivan trend. Izvoz je u 2019. godini iznosio 626.515 milijuna KM, kapital postojećih tvrtki (tvrtke koje su predale završne financijske izvještaje) ima kontinuirano trend rasta i u 2019. godini je iznosio nešto više od 2,3 milijarde KM. Nezaposlenost je u 2019. godini manja za 4% u odnosu na 2017. godinu.

Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija - Ovaj cilj izvorno je definirao tri pokazatelja: Pravodobno pružanje socijalnih usluga za najmanje 80% ljudi koji socijalne usluge trebaju; Iz udruženih djelatnosti generirati najmanje 30 radnih mjesta u gospodarskim djelatnostima

godišnje, od 2016. godine na dalje. Najmanje 40% građana je sportsko odnosno rekreativno ili kulturno aktivno jer vjeruju da to pomaže njihovom zdravlju. Međutim, srednjoročnom evaluacijom je preporučeno da se ovi ciljevi promijene na način da budu SMART, a da u isto vrijeme odražavaju suštinu ovog cilja. Srednjoročnom evaluacijom su predloženi ciljevi kako je navedeno u Tabeli 28.

Pokazatelji za Strateški cilj 2 – Društveno odgovorna županija	2017	2018	2019
Ukupna socijalna izdvajanja iz proračuna ŽZH i broj primatelja	3.354.697,4/2348	3.903.654,91/2408	4.101.111,8/2293
Izdvajanja za sport i kulturu u ukupnom proračunu	0,55%/0,27%	0,74%/0,29%	0,84%/0,34%

Tabela 27- Pokazatelji ostvarenja Strateškog cilja 2 (Analiza Ureda)

Iz prethodne tabele vidljivo je kako se broj primatelja socijalnih naknada u 2019. godini smanjio za 2% u odnosu na 2017. godinu, dok je iznos ukupnih socijalnih izdvajanja iz proračuna porastao za 18% u 2019. godini u odnosu na 2017. godinu. Udio izdvajanja za kulturu u ukupnom proračunu u 2019. godini porastao je za 7% u odnosu na 2017. godinu, a udio izdvajanja za sport u ukupnom proračunu u 2019. godini porastao je za 29%.

Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija - Ovaj cilj izvorno je definirao dva pokazatelja: Povećanje investicija iz sredstava EU i drugih donatora na 30% proračuna županije godišnje do 2017. godine na dalje; Zaustavljanje iseljavanja iz ruralnih u urbane dijelove županije na razini stanja u 2013. godini, znači po procjeni 30 % stanovnika u urbanim dijelovima. Srednjoročnom evaluacijom je zaključeno kako je ove pokazatelje teško pratiti te se predlaže uvođenje novih pokazatelja kako je prikazano u Tabeli 29.

Pokazatelji za Strateški cilj 3 – Učinkovito organizirana županija	2017	2018	2019
Povećanje ulaganja iz vanjskih izvora financiranja (EU) za razvojne aktivnosti u ukupnom proračunu svih javnih tijela Županije (min. vrijednost ugovorenih projektu u danoj godini) ¹	3,2 milijuna KM	123.500,00 KM	1,9 milijuna KM
Zaustavljanje iseljavanja iz ruralnih u urbane dijelove Županije na razini stanja u 2013. godini, znači po procjeni 30% stanovnika u urbanim dijelovima	-	-	U ovom trenutku nema dostupnih podataka, ali će se procjena napraviti do kraja procesa izrade Strategije razvoja ŽZH 2021-2027.

Tabela 28- Pokazatelji ostvarenja Strateškog cilja 3 (Analiza Ureda)

Ravnatelj
Ivan Jurilj

¹ Ostvarenje ovog pokazatelja ovisi od dostupnosti javnih poziva koje objavljuju druge organizacije ili institucije.